فەلسەفەی ڕەمەزان و بەڕۆژبوون.. ئاراس سەعید

فەلسەفەی "بەڕۆژوو بوون"

ڕێگە چارەیەکی ئایینیە بۆ هەستکردن بەئازارەکانی ئەوانیتر. لێکۆڵینەوەی دەروونیەکان ئەوەیان سەلماندووە کەمر□ق ب□سروشت سروشتکردی تێدایە. واتا: هەستکردن بەئازارەکانی ئەوانی (empathy) تر، ئەویش لەڕێگەی ڕوودا وەوە مر□ق ئیمپایتیەکانی کارادەبن. ڕوداو ئاڕاستــەی شتەکان دەگۆڕێت، مر□ق کاتێک ڕوو بەرووی ئازارێک دەبێتەوە درک بەئازاری ئەوانی تر دەکات.

زۆربەی ڕوانگە ئاکارییەکان لەسەر ئەو وتەیەی مەسیح ک□ک□ن کە دەڵێت: "چیت پێخۆشە بۆخۆت بۆ براکەشت پێتخۆش بێت". ئەمە لای (ئیمانیۆل کانت) دەگاتە لووتکەو دەڵێت:" کاتێک مامەڵەیەکی دروست ئەنجام دەدەیت، بتوانی مامەڵەکەت بکەیتە مامەڵەیەکی جیهانی". واتا: کاتێک مامەڵەکەت دروستە، ئەگەر ئەوانی تریش هەمان کردە بەرانبەر تۆ ئەنجام بدەن ئازار نەچێژیت. ڕونتر چیت بۆ خۆت پێخۆشە بۆ ئەوانی تریش پێتخۆش بێت.

"ئایین" بەرزکردنەوەی نەقڵە بەسەر ئەقڵدا و بەڵام ڕێگەچارەی کۆمەڵێک کێشەو گرفتی کۆمەڵایەتی دەکات، بەجۆرێک پەیڕەوکارانی ئایینەکە دەبێت تەسلیمی بن.

بەڕۆژوو بوون ڕێگە چارەیەکی ئایینیە بۆ پەیڕەوکارانی تا لەڕێگەیەوە هەست بەبرسێتی و ئازارەکانی ئەوانی تر بکەن.

ئایین نەریتێکی کۆمەڵایەتیە لەدەرونی تاکدا مۆڕاڵ دەستەبەر دەکات. بەڵام(ماکس ڤێبەر) بەڕوونی جەختی لەسەر ئایینی ئیسلام کردۆتەوە و دەڵێت؛ "ئایینی ئیسلام جگە لەجەختکردنەوە لەسەر جیهانی دوای مەرگ، هیچ ڕێگە چارەیەکی ب□ □□ککستنی کۆمەڵگا پێ نیە".

لێرەدا ڕوانگەی ڤێبەر و لە کانتەوە نزیکە، جەختکردنەوە لەسەر دونیای دوای مەرگ، واتا ئەوە ڕەسەنێتی مر□ق نیە، لەخۆیدا چاکەکارە بەڵکو وەکو کەسێکی سودگەراو ئامانجگەرا، ل□ پێناوی پاداشتا چاکە ئەنجام دەدات، (کانت) دەربارەی مرۆڤی ئایینی بەم جۆرە دواوە و دەڵێت؛ ئێمە دەبێت خۆشەویستیمان بۆ خودا لە پێناوی خۆش ویستنی خودا بێت، نەک لەپێناوی پاداشتدا.

بەقەولی (مارکسیش):"ئایین ئەفوینی گەلانە" چونکە ئایین هاوتایی تریاک خۆشی و چێژێک بەمر□ق د□بەخشی، بەڵام لەخۆی نامۆی دەکات.

مرۆڤی ڕەسەن پێویستە بەسروشت چاکەکاربێت، نەک لەپێناوی

قازانجکردندا، مرۆڤ پێویستە هەست بە بەرپرسیاری بەرانبەر ئەوانی تریکات، چونکە هەڵهاتن لە بەرپرسیارێتی هەڵهاتنە لەخود، نەک لەڕێگەی ئایین و بەڕۆژووبونەوە بە ماوەیەکی کاتی هەست بەئازاری ئەوانی تریکات.
پەیڕەوکارانی ئایین لە جەوهەردا چاکەکارنین و بەرپرسیارێتی سوبژەکتی مرۆڤی باوەڕدار نیە، بەڵکو کردیەکی پاسیڤی سەپێنراوە، لەلایەن خودایەکی دەسەڵاتی ڕەهاوە، مرۆڤی باوەڕدار ناتوانێت بەرپرسیاربێت بەرانبەر ئەویتر، بەڵکو لەسیاقی ئایینداراندا بەرپرسیار دەبێت، ئەگەر لەتوراس و شەرعیەتی ئایین قوڵبینەوە چاکەکردنی ئەرک نیە، بەڵکو خێرە، مرۆڤ مەرجە خێرەکەی بدات بەو کەسانەی پێی دەشێت، پێشیان لەمیانەی باردۆخی کۆمەڵایەتیەوە نا، بەڵکو لەئاستی ئایینیدا سنوردار دەبێت، ئەوکەسی خێری پێ دەشێت، دەبێ مسوڵمان بێت، نوێژبکات…هتد. ئەگەر بگەڕێنەوە بۆ لای مارکس: ”تریاکە” بەقەولی “سپینوزا” چرکەساتەکە شادە، نەک غەمگین. بە ڕۆژبوون ساتەکی شادە. ڕۆژووان شادە بەوەی کە لەپەیوەندیەکی ڕوحی دایە لەگەڵ هێزێکی ئەوپەڕ سروشتی و ئەوی لەخۆی ڕازیکردووە. بەڵام ئەم شادبوونە سەردەکێشێت بۆ نامۆبوونی مرۆڤ لەجیهانی ماتەریاڵەوە بۆ ئایدیاڵ.
مرۆڤ کاتێک لە پەیوەندیەکی ئایینیدایە، نامۆ دەبێت لەسروشت و جیهان و جەوهەری خۆی، ئایین دابڕانی بیرکردنەوەی مرۆڤە لەجیهانەوە بۆ جیهانی پاش مەرگ.

ئایین لەڕێگەی یۆتۆپیاکانیەوە پاداشتی بە ژینی زەلیلی و ڕیسوای مرۆڤ داناوە، کە پەیامبەر دەڵێت: “زۆرینەی بەهەشتنشین هەژارانن”. کەواتە بەهەژاری بژی و لەچەندین دەقیشدا هاتووە خودا سزای بە ستەمکاران داناوە، ئەمە دابڕانی مرۆڤە لە دوونیا و درکردنی بەهێزەخودیەکانی خۆی، کە مرۆڤ بزوێنەری مێژووە و توانایی نواندنی کردەو گۆڕانکاری هەیە، بەڵام لەدیدی ئەوەوە، واتا بیرکردنەوەی (تیۆلۆژی و ئایینی)دا خودا بزوێنەری مێژوو و جیهانە، خودایەک هەیە، سزای ئەوانی تر دەدات و هەرگۆڕانکاریەکیش کە ڕونادات حیکمەتی تێدایە، بۆیە پێویستە ناشکور نەبێت و بیر لەژیانی دوونیای نەکاتەوە، چونکە ژیانێکی زوو تێپەڕە.

ئاراس سەعید

شۆڕشەکانی کوردستان لەدیدی دکتۆر فایەق گوڵپییەوە..

ئەردەڵان عەبدوڵڵا

دکتۆر فایەق گوڵپی یەکێکە لە تێکۆشەرە دێرینەکانی هەرێمی کوردستان و بەشداری خەباتی ناوشارو شاخی کردووەو دواتریش ئەندامی خوولی یەکەمی پەرلەمانی کوردستان بووەو پاشانیش بەشداری خەباتی مەدەنی کردووەو ماوەی چەند ساڵێکیشە وەکو چالاکوانێک بەشداری ناڕەزاییەتییە جەماوەرییەکان دەکات. جگە لەوەش لە خێزانێکی تێکۆشەر بووە "حەمە گوڵپی" باوکی، نموونەی ئازایەتی و گیانفیدایی بووە. کاروانی خەباتی دکتۆر فایەق جیاوازیی و تایبەتمەندی خۆی هەیە، زۆر سوپاسی دەکەم، بیرەوەرییەکانی خۆی پێشکەشکردم، کە لە زۆر رووەوە جیاوازە لە تەواوی ئەو بیرەوەرییانەی تر کە پێشتر خوێندوومەتەوە.

نووسەر لە کتێبەکەیدا رەخنەی توند لە سەرانی شۆڕشی کۆن دەگرێت، لەهەمانکاتیشدا رەخنە لە سەرانی شۆڕشە نوێکە دەگرێت. هەروەها باسی کارەساتە گەورەکانی ئەنفال و کیمیابارانی هەڵەبجە دەکات، ئەو پێی وایە رژێمی بەعس تاونباری سەرەکییە، بەڵام چەند بەرپرسێکی شۆرشەکەش هەڵەی گەورەیان کردووە. نووسەر دەڵێت: قادری حاجی عەلی ئەوکاتە بەرپرسی مەڵبەندی 1 بووە، رێگەی نەداوە خەڵکی گوندەکانی گەرمیان خۆیان لە هێرشی سووپای بەعس رزگار بکەن و فەرمانیشی دەرکردووە هەرکەسێک هەوڵی خۆرزگارکردن ماڵ و منداڵی بدات، تەقەی لێبکرێت و بکوژرێت. نەوشیروان مستەفاش ئامادە نەبووە سەردانی بریندارەکانی هەڵەبجە بکات، چونکەی پێی وابووە خەڵکی هەڵەبجە یان جاشن یان ئاشن. هەروەها لەم کتێبەدا باسی فاشیزمی ناوچەیی دەکات بەتایبەتی بەرامبەر بەخەڵکی هەورامان و ناوچەکانی تر. دەشڵێت هیچ سیستەمێکی دادوەریی بوونی نەبووەو دادگا و سزاو پەروەردەی ینک، بەرامبەر بەو کەسانەی لەناو هێزی پێشمەرگەدا سەرپێچیان دەکرد، تەنها گۆچانەکەی مامجەلال و قسە سوێرەکانی نەوشیروان مستەفا بووە. هەروەها باسی رەوشی خراپی تەندروستی و پزیشکی پێشمەرگە و گوندنشینەکانی کوردستان لە ساڵانی هەشتاکاندا،

جگە لە کەمێک بابەتی گرنگی.
لێرەدا هەوڵ دەدەم، تیشکێک بخەمە سەر ئەم کتێبە و پاشانیش چەند سەرنجێک لەبارەی بۆچوونەکانی نووسەرەوە بخەمەڕوو.

بنەماڵەیەکی شۆڕشگێڕ

من لە زاری ڕەحمەتی باوکمەوە ناوبانگی حەمە گۆپیم بیستبوو، لەناو خەڵکیشدا هەتاوەکو ئەستاش باسی قارەمانەتی ئەم پیاوە دەکرێت، بەڵام بەو ووردەکارییە ئاگاداری خەباتی ئەو پیاوە نەبووم، دکتۆر فایەق لەم کتێبەیدا بە ووردی باسی ژیان و خەباتی سیاسی باوکی دەکات. حکایەتی حەمە گۆپیش، وەکو هەموو شۆڕشگێڕەکانی جیهان، سەرەتا بە دەنگی " نا " دەستپێدەکات و دواتریش هەوڵ دەدات بۆ ئەنجامدان پەیامەکەی. لە هەمووی ناخۆشتر بۆ من، شێوازی شەهیدبوونی حەمە گۆپییەوە، کاتێک شەهید دەکرێت، لە پردی زەڵمەوە تاوەکو سەیدسادق، تەرمەکەی بەدوای دەبابەوە بەسەر جادەکاندا رادەکێشن و ماوەی چەند ڕۆژیش بە عەمودەکەوە دەیبەستنەوەو ناهێڵن کەس نزیکی بێتەوە، تا دوایی پیاوماقوڵان و ریش سپی سەیدسادق تکا دەکەن، کە ڕێگەیان پێبدرێت تەرمەکەی بنێژن، لەکاتێکدا ڕێگەشیان نەداوە خێزانەکەی بەشداری ناشتنەکەی بن. ل22 ئەم دیمەنە جەرگبڕانە، دڕندەیی و دڵڕەقی ئەو ڕژێمانە پیشان دەدات کە حوکمی عیراقیان کردووە.

ژیانی بنەماڵەی شەهید

خاڵێکی گرنگی تر لەم کتێبەدا ئەوەیە، نووسەر وەکو کوڕی شەهید، زۆر بە وردی باسی ژیانی بنەماڵەی شەهیدان دەکات، کە گوزارشت لە بەشێکی زۆری بنەماڵەی شەهیدانی کوردستان دەکات، لەکاتێکدا باوکی بەوپەڕی ئازایەتییەوە خزمەتی نیشتمانی کردووەو وازیشی لە ژیانی خۆشی خۆی هێناوە، هەروەها حکومەتیش بەوپەڕی دڕندەییەوە سزای دەدات، بەڵام چ شۆڕشەکە و چ دەوروبەریش، زۆر بێ وەفا بوون بەرامبەریان، بگرە کەمێک ڕژێمی بەعس باشتربووە کە شەهیدانەی بۆ بنەماڵەکەی بڕیوەتەوەو لە ڕێگەی هاوکاری حکومیشەوە بە خوێندکاران، نووسەر توانیویەتی زانکۆ تەواو بکات، دەنا کەس یارمەتی نەداوە. کاتێک باوکی شەهید دەکرێت، ئیتر ژیانیان دەکەوێتە ناخۆشیی و هەژاریی و نەدارییەوە، نووسەر لەچەند شوێنێکدا باسی ژیانی پڕ ئازاری خۆیان دەکات لەپاش شەهیدبوونی باوکیان، گەر جاروبار کەسێکی خزمیان خێرێکی پێکردبێت، یان مەسئولێکی باش روویکردبێتە ناوچەکە کەمێک هاوکارییکردوون، دەنا شۆڕشەکە هیچ وەفاییەکی بۆیان نەبووە، هەرئەمەش وادەکات کە

هەڵوێستێکی رەخنەگرانە لە ناخی نووسەردا چەکەرە بکات. تا ڕادەیەکی زۆریش ئەمە ڕەوشی بەشێکی زۆری بنەماڵەی شەهیدە سەربەرزەکانی کوردستان بووە.

منداڵێکی یاخیی لە شۆڕشی ئەیلول

نووسەر کوڕی شەهیدێک بووە کە باوکی بەهۆی کوردایەتییەوە گیانی خۆی بە گەل و نیشتمان دەبەخشێت. لەوکاتەشدا پارتی دیموکراتی کوردستان بەسەرکایەتی مەلا مستەفای بارزان رابەرێتی ئەم بزووتنەوە چەکدارییەی دەکرد، راستە باوکی نووسەر نموونەی گیانفیدایی و قارەمانییەکی گەورە بووە لە دژی رژێم، بەڵام کاتێک کە شەهید دەبێت، ژن و منداڵەکەی رووبەرووی ژیانێکی سەخت و دژوار دەبنەوە، ئەمەش وادەکات کە نووسەر هەر لەمنداڵییەوە بەچوونێکی رەخنەگرانە و ناڕازیی لەبەرامبەر بەرپرس و سەرانی ئەو بزووتنەوەیە هەبێت، کە ژیانی خۆیی و خێزانەکەی تێکداوە.

نووسەر بەو پەڕەی راستگۆییەوە، پەنجە دەخاتە سەر خاڵە ناشیرین و خراپەکانی ئەو بزووتنەوەیە و هەروەها راستگۆیانە باسی هەڵسووکەوتی کۆمەڵێک بەرپرسی حزبی دەکات بەتایبەتی لەناوچەی هەورامان، یەکێکیش لەوانە " عەبدولوەهاب ئەتروشی " بوو، کە بەچکە سەدامێک بوو بۆ خۆیی، تەواوی ناوچەی هەورامان لەوکاتەدا، گیریان بەدەست زوڵمو ستەمی ئەم پیاوەوە خواردووە. کاتێکیش ئاشبەتاڵ بە شەڕەشکە دەکرێت، ئەم عەبدولوەهاب ئەتروشییە، یەکەم کەس دەبێت کە چەکەکەی فڕێدەدات و رادەستی هێزەکانی رژێم دەبێتەوەو دەبێتە جاشێکی خۆفرۆشی رژێمی بەعس.

گەنجی ئەو کاتە

نووسەر جگە لە سەردەمی منداڵی خۆیی، زۆر بەووردی باسی قۆناغی لاوێتیی خۆی دەکات، لە ڕێگەی ئەمیشەوە ئەمە دەتوانین وێنەیەکی گشتی گەنجانی ساڵانی حەفتا و هەشتاکان بزانین، لە بیرکردنەوەو هەڵسووکەوت و مامەڵەیان لەگەڵ خۆیان و دەوروبەر بە دەردەخات. دیارە لەو سەردەمەدا سیاسەت بە تەواوەی باڵی بەسەر زۆربەی گەنجانی ئەوکاتدا گرتووەو بەشداربوون لە خەباتی سیاسی، بەشێکی گەورەی گەنجانی بەخۆوە خەریککردووە. لەهەمانکاتیشدا بزووتنەوەی کوردایەتیی و شکست و سەرکەوتنەکانی، خەمی گەورەی گەنجان بووە، ئەمەش وایکردووە کە بەچوونیان بەرامبەر بە زۆر شتی تر رادیکاڵانە بێت، بەتایبەتی هونەر و موزیک. بۆ نموونە دکتۆر فایەق باسی گۆرانییەکی هونەرمەند" عوسمان عەلی" دەکات، کە گۆرانییەکی جوانی خۆشەویستی بووە، ئەمان وەکو کۆمەڵێک گەنج دژی گۆرانی دڵداریی و

خۆشەویستی بوون، پێیان وابووە، کاتێک گەلی کورد رووبەرووی شکست و هەرەسێکی گەورە بووە، چۆن دەبێت ئێمە باسی دڵداریی و خۆشەویستی بکەین، تاکە شت کە ئێمە دەبێت خۆشمان بوێت، تەنهاو تەنها کوردستانە. هەر ئەم بۆچوونە رادیکال□□ش وایکردووە کە تێکستی گۆرانییە بگۆڕێت و بیکاتە شیعرێکی سیاسی.

سیستمی خوێندن و پەروەردە

خالێکی گرنگی تر کە نووسەر تیشکی خستو□ت□ س□ر، سیستمی خوێندن و پەروەردەی ئەوکاتە بووە. لەوکاتەدا تەنها لە شارە گەورەکاندا، دوا ناوەندی هەبووە لە زۆر شوێنیش هەر قووتابخانەی تێدا نەبووە بەتایبەتی لەگوندەکاندا، هەربۆیە خوێندن بۆ خەڵکی گوند و شارۆچکە بچووکەکان تەواو سەخت و دژوار بووە. نووسەر چیرۆکی خۆی لە بواری فێرکردن باس دەکات، کە چۆن لە گوڵپەوە ناچاربووە ساڵانێک بۆ دواناوەندی بچێتە هەڵەبجە و پاشانیش بۆ سلێمانی. ئەمەش بەراستی خۆی لەخۆیدا خەباتێکی گەورە بووە. خۆشبەختانە ئێستا لەزۆربەی گوند و شارۆچک□کان هەموو بەشەکانی قۆناغی خوێندنی تێدایە، بەڵام بەداخەوە لە ئێستادا گەنجەکان کەمتر حەزیان بە خوێندنە، لەکاتێکدا لە ساڵانی پێشوودا، خوێندن زۆر زەحمەت بووەو خەباتێکی قوورس بووە زۆرکەم کەس توانییوویەتی خوێندن تەواو بکات بەتایبەتی لەگوندەکاندا، بەتایبەتی تریش مندا□□ی هەژارو کەمدرامەت، نووسەر وەکو کوڕە شەهیدێک و منداڵێکی هەژار زۆر ئازاری چەشتووە تاوەکو خوێندن تەواو بکات، د□رووبەریش لەجیاتی هاوکاری بکات، دژی وەستاوەتەوە، زۆربەی خزم و کەسوکاریش لەجیاتی هاوکاریکردنی، هانیان داوە کە واز لە خوێندن بهێنێت و هەوڵی کارکردن بدات بۆ ئەوەی بژێویی خۆیی و دایک و براکانی دابین بکات.

فاشیزمی ناوچەیی دژی هەورامیی و ناوچەکانی تر

خاڵێکی زۆر گرنگ کە نووسەر تیشکی خستو□ت□ سەری، مەسەلەی دژایەتیکردن و تاڕادی□کیش فاشیزمی ناوچەیی بەتایبەتی لەسلێمانی لە دژی خەڵکی ناوچەی هەورامانە. ئەمەش کەم نووسەر باسیکردووە. دیارە ئێمە وەکو نەتەوەیەک راستە لەلایەن نەتەوەکانی ترەوە دژایەتییمان کراوەو هەڵسووکەوتی فاشیزمانەمان بەرامبەر کراوە، بەلام لەناوخۆشماندا فاشیزم رەگی داکووتیوە. ل□د□ق□ری سلێمانی سووکایەتی پێکردن و هەڵسوکەوتی ناشیرین و فاشیزمانە بەرامبەر بەخەڵکی دەرەوەی سلێمانی و بەتایبەتی ناوچەی هەورامان مێژوویی□کی قێزەونی هەیە. ئێمە کاتێک منداڵ بووین لە قووتابخانە و کۆڵانیش، زۆرجار گاڵتە و سووکایەتییان پێدەکردین کە دەمانووت هەورامین،

زۆرجاریش رووبەرووی شەفرۆشتن دەبوینەوە. دکتۆر فایەقیش ئەمەی بە جوانی باسکردووە کە چۆن لە قووتابخانە و کۆڵان و تەنانەت هەتاوەکو لەکاتی پێشمەرگایەتیشدا، رووبەرووی ئەم فاشیزمە بوونەتەوە. بۆ نموونە بۆ یەکەمجار کاتێک نەوشیروان موستەفا دەبینێت کە ئەو کاتە سکرتێری کۆمەڵەی مارکسی لینینی بوو، سووکایەتی پێدەکات و دەڵێت: باشە گۆپ دکتۆرێکی لەهەڵکەوتووە. ل. . 153وەکو بڵێیت چۆن دەبێت خەڵکی گۆپ دکتۆریان هەبێت، ئەم سووکایەتیی و بەکەم سەیرکردنەی خەڵکی ناوچەکە دەچێتە قالبی فاشیزمەوە. ئەمە زۆر حکایەتی لەمجۆرەمان گوێ لێدەبێت بۆ نموونە لە باکووری کوردستاندا، زۆر لە دکتۆرە کوردەکانیش نەیاندەوێرا بڵێن کوردین، چونکە تورکە فاشیستەکان پێیان قبووڵ نەدەکرا کە کوردێک ببێتە دکتۆرێک.

لەلایەکی ترەوە کاتێک مەلا بەختیار لە یەکێتی جیادەبێتەوە، دووبارە هەرچی خانەقینییە بە دوژمن و خائین وەسفکراوەو ” بە شەیتانیکردنی خەڵکی خانەقین” دەستیپێکردووە. لەمبارەیەوە نووسەر دەڵێت: بەهۆی مەلا بەختیارەوە، هەڵمەتی رەشکردن و تاوانبارکردنی خانەقینییەکان لەناو یەنکدا دەستی پێکرد، جەبار فەرمان هەوڵی زۆریدا گومان لەسەر خانەقینییەکان نەهێڵێت، بەڵام دەرەقەت نەدەهات، هەڵمەتی رەشکردنی خانەقینییەکان تەنها لەناو ریزی پێشمەرگەدا نەبوو، بگرە لەناو جەماوەری ناوچە رزگارکراوەکانیشدا دەنگی دابوەوە، ل 325

ئەمەش خاڵێکی گرنگە بەئەوەی خەڵکی ئاگاداری ئەو فاشیزمە ناوچەییە بێت کە لە دەڤەری سلێمانی هەبوو، بەداخەوە تائێستاش بەردەوامە.

دکتۆرێکی کورد خەون بەگیفاراوە دەبینی

کاتێک نووسەر لە قۆناغی ناوەندی دەبێت، ئەوکاتە ئاشتبەتاڵ بووەو زۆر کاری تێکردووە، بەهۆی ئەو کارەساتە گەورەیەوە، رۆژێکیان لە پێلدا دەست بەگریان دەکات، بەڵام مامۆستایەکی ئامۆژگارییەکی گەورەی دەکات و پێیدەڵێت: واز لەم لوشکە لوشکە بێتە، بخوێنە و ببە بە گیڤارا. ل 80

هەرچەندە ئەوکاتە هیچ زانیاریی لەبارەی گیڤاراوە نەبووە، بەڵام دواتر واز لە کازیک دەهێنێت و دەبێتە ئەندامی کۆمەڵەی مارکسی لینینیی و لە رێگەی ئەوانە کۆمەڵێک زانیاری لەبارەی گیڤاراوە دەستدەکەوێت. دواتریش بەو خەونەوە تێکەڵەی شۆڕشی نوێی گەلەکەمان دەبێت، بەڵام لەمەشدا دووبارە مێژووی بنەماڵەکەی دژی دەوەستێتەوە.

براکوژی

نووسەر زۆر بە جوانی باسی کاریگەری جەنگی قەزەون و ماوەرانی " براکوژی" دەکات. چەن ئەم جەنگە چ کاریگەری گەورەی بەسەر کۆمەڵگەی کوردەواریدا هەیە. نووسەر بە هەموو شێوەیەک خەبات و تێکۆشانی لەناو ریزەکانی پارتیدا رەتکردۆتەوە، خۆشی چۆتە ناو رێکخستنەکانی حزبێکی نەیاری بارزانییە، ئەمەش لە رووی کۆمەڵایەتییەوە رووبەروی هەڵوێستێکی دژواری دەکاتەوە.

لەمبارەیەوە نووسەر بە وردی باسی ئەو حاڵەتە دەکات و دەڵێت:
خەریکە کوڕە گەورەکەی دایکم، دەبێتە پێشمەرگەی ئەو حزبەی، کە پێش کەمتر لە ساڵێک کوڕەکەی شەهید کردووە، ئەمە تەنیا کێشەی دایکم نەبوو، بەڵکو کێشەی تەواوی خزمەکانیشم بوو،،،، دایکم سیاسی نەبوو، بە شەهیدبوونی نامقی کوڕی، کزەی جەرگی دەهات، بەقەدەر دنیا رقی لە بکوژانی کوڕەکەی دەبووەوە، منیش دەچمە لای ئەوانەی ئەو رقی لێیانە، ئامادەکاری دەکەم بە ئەوەی ببمە پزیشکی ئەوانەی کوڕەکەی دایکمیان شەهید کردووە، دەی خەم بەوە دەدایەوە، بکوژانی کوڕەکەی دایکم، لە هەموو هێزەکانی تر، باشتر داکۆکی لە گەلەکەیان دەکەن. ل122.
بەراستی کاتێک ئەو دێڕانەم دەخوێندەوە بە تەواوی نیگەرانی ئەو رەوشە ناخۆشە کۆمەڵایەتییە بووم، کە بەهۆی جەنگی براکوژییەوە توشی کۆمەڵگەی کوردەواری بۆتەوە.

رەوشی پزیشکی و تەندروستی خەباتی پێشمەرگە

یەکێک لە خاڵە گرنگەکانی ئەم بیرەوەرییە ئەوەیە، نووسەر تیشکی خستۆتە سەر لایەنێک کەتاوەکو ئێستا کەم باسکراوە، ئەویش لایەنی پزیشکیی و تەندروستی پێشمەرگە و خەڵکی گوندەکانی کوردستانە لە ساڵانی هەشتاکاندا. ئەم بیرەوەرییە بەرچاوڕوونییەکی ئەجگار باشی تێدایە لەبارەی رەوشی گشتی نەخۆش و نەخۆشخانە و دکتۆرەکانی شۆڕش.
هەرچەندە لە هەموو شۆڕشەکاندا، لە پاڵ خەباتی چەکدارییدا هەمیشە خەباتی پێشمەرگە بەرگ سپییەکانیش ئامادەگی هەبووە. بەداخەوە کاتێک بیرەوەرییەکانی دکتۆر فایەقم خوێندەوە، زۆر نیگەرانی ئەو رەوشە ناخۆشە بووم کە نەخۆش و برینداران لەسەردەمی خەباتی شاخدا هەیانبووە.
دیارە راستە بەشێکی ئەم خەوشە پەیوەندی بە سەختی خەباتی پێشمەرگایەتیی و دڕندەیی رژێمی بەعس هەبووە، بەڵام لە هەمانکاتیشدا بەرپرسانی شۆڕشیش کارێکی وایان نەکردووە کە ئەم کەرتە پێشبخەن، بەشێکی زۆری کارەکان کەوتە سەرشانی چەند دکتۆرێکی خەباتگێڕ و تێکۆشەر، کە دکتۆر فایەق یەکێک بووە لەوانە.
جێگەی ئاماژەیە هەتاوەکو ئێستاش ئەمە بەدەست ئەم کێشەیەوە

دەناڵێنین.
نووسەر دەڵێت: سەرچاوەی دەستکەوتنی دەرمان لەچوار رێگەوە بوون: بە پلەی یەکەم رێکخستنەکانی ناوشار، کە رۆڵێکی زۆر گەورەیان گێڕاوە. دووەم: خزمو کەسوکار، زۆرجار لە رێگەی شەخسییەوە هەندێک دەرمانیان دەستکەوتوە.سێهەمیان لە رێگەی دەستگرتن بەسەر هەندێک نەخۆشخانەی حکومیدا. چوارەمیشیان لە رێگەی و□لاتانی ترەوە بەتایبەتی ئێران.
ئەوەی مایەی سەرنجە لەکاتێکدا کە حکومەتێکی بەعس لەجەنگەکەکاندا چەکی کیمیاویی بەکارهێناوە، کەچی سەرکردایەتی هیچ هەوڵی نەداوە دەرمان و پێداویستی بۆ رووبەروبوونەوەی ئەو چەکە لەناوچەکانی ژێردەستیدا دەستبکەوێت، تەنانەت لەرووی شێوازی مامەڵەکردن لەبارەی بریندارانی چەکی کیمیاوییەوە، هیچ زانیارییەکیان نەبووە، تاوەکو بەرێکەوت کەسێکیان دەستدەکەوێت کە بەشداری لە خوولێکی سەربازی کردووە لەبارەی چەکی کیمیاویی، لەدەفتەرێکدا کۆمەڵێک سەرنج و تێبینی نووسیوە، ئەو دەفتەری بیرەوەرییانە وەکو نووسەر ناوی لێناوە" دەفتەرەکەی مەحمود" سەرچاوەی سەرەکیان بووە لەبارەی چەکی کیمیاویی و چۆنێتی خۆپاراستن لێی ل 360. هەرچەندە ئەو کەسەش ئامادە نەبووە دەفتەرەکەیان بداتێ، ئەوەش پاش چەندین تکا و رجا، ئینجا دەفتەرەکەی پێداون.
من کاتێک ئەو دێرانەم دەخوێندەوە زۆر نیگەران بووم، چۆن دەبێت تۆ رووبەروی رژێمێکی دڕندەی وەکو بەعس بیتەوە، کە چەکی کیمیاویی لەدژت بەکاردەهێنێت، تۆش هیچ زانیارییت لەبارەی ئەو چەکە و چۆنێتی خۆپاراستن لێی نەبێت؟ کاتێک بڕیاری جەنگ لە دژی دوژمنەکەت دەدەیت، دەبێت زانیارییت لەبارەی جۆری چەکەکانی و خۆپاراستن لێی هەبێت، بەتایبەتی چەکی کۆمەڵکوژی، ک□ باشترین چەکی رژێمی بەعس بووە لەدژی پێشمەرگە و گوندنشینەکان.

خاڵێکی تر کە نووسەر باسی لێوەدەکات، دکتۆری ساختەیە، کەلەوکاتەدا زۆر کەسی ساختەچی بەدرو□ خ□یان کردووە بە دکتۆر، لەکاتێکدا دکتۆریش نەبوون. جگە لەوەش بە درێژی باسی ئازارو مەینەتییەکانی نەخۆش و بریندارەکان دەکات، هەموو ئەمانەش بۆ من نوێ بوون و گرنگیشە ئێمە قسە لەسەر ئەم لایەنە بکەین.

کیمیابارانکردنی هەڵەبجە
یەکێك لە قۆناغە ترسناکەکانی هێرشەکانی رژێمی بەعس کیمیابارانکردنی هەڵەبجەیە، دیارە زۆرکەس قسەی لەبارەی ئەم کارەساتە گەورەیەوە کردووە، دکتۆر فایەقیش بە حوکمی ئەوەی خەڵکی

ئەو دەڤەرە بووەو لەهەمانکاتیشدا پێشمەرگە و دکتۆریش بووە، قسەی خۆی لەبارەی ئەم کارەساتەوە دەکات و لەپێنا تاوانبارکردنی رژێمی بەعس، ڕەخنەی توندیش لە سەرانی بزووتنەوەی چەکداری کوردستان دەگرێت. نووسەر کۆمەڵێک ڕەخنەی توندی گرتووەو دەڵێت:

1/ پێش هێرشی هەڵەبجە هەموو بەرپرسەکانی دەڤەرەکە، ژن و منداڵی خۆیان لە شارەکە گواستبوویەوە.

2/ لەبەرامبەردا نەیانهێشتووە خەڵکی هەڵەبجە لە شارەکە دەربچن و خۆیان لەچنگی ئەو شەرە خوێناوییە رزگاربکەن.

3/ پێشمەرگە بەهاوکارتی پاسدار ئەم کارەی کردووە، ئەمەش دەرفەتی بە رژێمی بەعس داوە، هەڵەبجە وەکو ناوچەیەکی داگیرکراو دەستی دوژمن حسابی بۆ بکات.

4/ پێشمەرگە و پاسدارەکان، جلوبەرگی دژە چەکی کیمیاوییان لەبەربووە، لەکاتێکدا هیچ مشووریان بۆ خەڵکی ئاسایی نەخورادووە، باشترین بەڵگەش لەو هەموو قووربانیانەد،ا هیچ پێشمەرگە و پاسداری تێدا نەبووە.

5/ هەندێک بەرپرسی یەکێتی ڕۆڵی خراپیان گێڕاوە لەم کارەساتەدا بە نموونە شەوکەتی حاجی موشیر، بەڵام لەجیاتی ئەوەی سزا بدرێت، کەچی رێزی زۆری لێگیراوە.

6/ هەڵمەتی دزین و تاڵانی دەستیپێکردووەو بانقی هەڵەبجەش لەلایەن کۆمەڵێک بەرپرسەوە دزراوە، ئەوانەشی ئەم کارەیان کردووە سزا نەدراون.

.7/ نەوشیروان موستەفا کە لەوکاتەدا سەرکردایەتی یەکێتی کردووە، کاتێک مامۆستا شاهۆ داوای لێکردووە سەردانی نەخۆش و بریندارەکانی کیمیابارانی هەڵەبجە بکات، ناڕازی بووەو وتویەتی: خەڵکی هەڵەبجە یان ئاشن یان جاشن، ئیتر بۆ بچم سەردانیان بکەم. ل 435

ئەنفال

زۆرکەس قسەیان لەبارەی پرۆسەی بەدناوی ئەنفال کردووە ، دکتۆر فایەقیش بەحوکمی ئەوەی لەوکاتەدا لە دەڤەری گەرمیان بووە، زۆر بە وردی باسی ئەو پرۆسەیە دەکات. بەراستی من بیرەوەری زۆری پێشمەرگە و سەرکردەکانم خوێندۆتەوە، بەڵام کەسیان بەو ووردەکارییە باسی پرۆسەی ئەنفال و ئەو کارەسات و تراژیدیا گەورەیەیان نەکردووە کە خەڵکی بە تاوانی ئەو ناوچەیە رووبەروی بوونەتەوە.

نووسەر رژێمی بەعس بە تاوانباری سەرەکی دادەنێت لەم پرۆسیەدا، بەڵام لەهەمانکاتیشدا ڕەخنەی توند لەهەندێک بەرپرس دەگرێت، کە تاڕادەیەک دەتوانین ئەوانیش تاونبار بکەین. نووسەر پێی وایە ئەو هێرشە دڕندەیەی بەعس دوای هێنانی سووپای پاسداران بووە بۆ

ناوچەکە و لەدانی چاڵە نەوتییەکانی کەرکوک بووە، ئەم کارەش بە سەرپەرشتی نەوشیروان موستەفا کراوە، هەرئەمەش هەلی ئەوەی داوەتە دەستی رژێمی بەعس کە خەڵکی ئەم ناوچەیە بە خائین وەسفبکات و بەوپەڕی دڕندەییەوە پەلاماری ناوچەکە بدات. لەهەمانکاتیشدا رەخنە لەهەڵسووکەوتی هەندێک بەرپرسی ناوچەکە دەگرێت بۆ نموونە نووسەر باسی قادری حاجی عەلی دەکات، کە لەکاتی ئەنفالدا بەرپرسی مەڵبەندی یەک بووە، لەجیاتی ئەوەی هەوڵی رزگارکردنی خەڵکی گوندەکان بدات، کەچی فەرمانی دەرکردووە پێشمەرگە رێگری لە خەڵکی بکات و نەهێڵێت گوندەکان چۆڵ بکەن و خۆیان رزگار بکەن، گەر خەڵکی گوندەکانیش سەرپێچیان کرد، ئەوا سێ تا چوار کەسیان بکوژن و تەقەیان لێبکەن بۆ ئەوەی خۆیان رزگار نەکەن.ل 388

دادوەری

یەکێک لە خاڵە گرنگەکانی خەباتی کوردایەتی، کارکردنە بۆ نەهێشتنی زوڵم و ستەم و سەپاندنی سیستەمێکی دادپەروەری، بەڵام بەداخەوە ئەمە لە باشووری کوردستان پاش چەندین ساڵ لە خەبات و تێکۆشان و دواتریش پاش سێ دەیە لە ئەزموونی خۆماڵی و حوکمداری، نەمانتوانییوە سیستەمێکی دادپەروەری باش دابنێین، ئەمەش وایکردووە کە رووبەروی کەمێک کێشەی گەورە ببینەوە لەپێش هەموویانەوە ” گەندەڵی و ناعەدالەتیی و ستەم” هۆکاری ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی هەر لەسەرەتاوە کار بۆ ئەم پرسە گرنگە نەکراوە، بەتایبەتی لەخەباتی چەکداریی و سەردەمی شاخ. لەمبارەیەوە نووسەر هەندێک سەرە داوی بۆ باسکردووین. بۆ نموونە دەڵێت: ئەو کاتانە دادگا و سزاو پەروەردەی ینک، بەرامبەر بەو کەسانەی لەناو هێزی پێشمەرگەدا سەرپێچیان دەکرد، تەنها گەچانەکەی مامجەلال و قسە سووکەکانی نەوشیروان مستەفا بوون.ل 177
ئیتر گەر لەرەو لەوە خەڵکانێک باس لەوە بکەن کە لە شاخ دا حاکمی شۆرش بوون، هیچ راست نییە و تەنها نازناوێکی ئاسایی بووە دەنا لە راستیدا بەوشێوەیە نەبووە.

چەند سەرنجێک

دیارە نووسەر لەم کتێبەیدا باسی کەمێک خاڵی جوان و ناشیرینی شۆڕشی کوردی بەتازەو کۆنەوە کردووە ، لەهەمانکاتیشدا بەچونی خۆی بەوپەڕی راستگۆییەوە باسکردووە، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا ئەم کتێبە و نووسەرەکەشی سەروو رەخنە نین، بەدەردی شەهیدی سەرکردە ئازاد هەورامی بۆ شەخسییەوە پێی وتوە : تۆ کوڕی باشی بەڵام وردە واڵەت هەیە.

نووسەر لەسەرەتای کتێبەکەیە و تاکۆتایی ڕەخنەی توند لە ڕەوانشاد مام جەلال و نەوشیروان موستەفا دەگرێت، لەزۆر شوێندا ڕەخنەی زۆر توند و سۆریان لێدەگرێت، بەڵام سەیر ئەوەیە تۆ ماوەی چەندین ساڵ ئامادەبیت لەناو حزبێکدا کار بکەیت، لەکاتێدا دژی سەرکردەکانی ئەم حزبەش بیت و بەهیچ شێوەیەک لەگەڵیان نەگونجێیت. پاشان قسەی گرنگ ئەوەیە، من باوەڕم بە حزبێک نەبێت بۆ هەر لەسەرتاوە وازی لێناهێنم؟. دواتریش نووسەر کاتێک واز لە یەکێتی دەهێنێت، کە چیتر ئەم حزبە دەسەڵاتی بەسەر زۆربەی ناوچەکانی کوردستاندا نامێنێت و ڕووبەڕووی شکستی گەورە بۆتەوە. دواجار کاتێکیش واز لەم حزبە دەهێنێت دەچێتە پارتی گەلەوە، ئەمە لەکاتێکدا ئەو پارتە چ لەڕووی فکریی و ڕێکخستن و سیاسیشەوە، لە یەکێتی زۆر خراپتر بووە نەک باشتر، دواتریش ئەم حزبە دەچێتەوە ژێر دەواری بنەماڵەی بارزانی.

لە شوێنێکی تریشدا بەڕاستی مایەی سەرنج و تەڵامان بوو بۆ من، نووسەر باس لە ڕووداوێک دەکات لە ئێران، کاتێک تیپێکی تۆپی پێیان هەبووە، هاتووە "دەرزی تیستستورون" بە یاریزانەکان بەکارهێناوە، کە ئەمەش دەرزییەکی " وزە بەخشە" و لەڕووی یاسای وەرزشییەوە تاوانە. نووسەر ئەم دەرزییەی داوە بە تیپەکەیان تاوەکو بەهێزتربن و یارەکە ببەنەوە، ئەم چ لەڕووی یاسای پزیشکیی و چ یاسای ئاسیی و مەڵاییشەوە دەچێتە قاڵبی تاوانەوەو ناشبێت کەسێک دکتۆر بێت ئەمجۆرە هەڵانە بکات. ل 342.

هەرچەندە نووسەر زۆر هەواداری گیفارا بووەو بەڵام هەست دەکەم چ لەسەردەمی لاوەتیی و چ لە ئێستاشدا هەندێ زانیاری لەبارەی ئەم سەرکردە چەپەوە نەبووە، چونکە نووسەر لە ل81 دا دەڵێت گیفارا لە کاتی خەباتی چەکداریدا لە فەنزوێللا بەدیل گیراوەو شەهیدکراوە، ڕاستییەکەی گیفارا لە بۆلیڤیا کوژراوە نەک فەنزوێللا هەتاوەکو ئێستاش ئارامگەکەی لەوێیە.

خاڵێکی تریش کە مایەی سەرنجم بوو، نووسەر لەکاتی باسکردنی ژیانی خۆی لەسەردەمی خوێندکاریی لە زانکۆی موسڵ، بە شانازییەوە باسی ئەوە دەکات کە چۆن دژایەتیی ئەو کچانەیان کردووە کە شوویان بە کوڕی عەرەب کردووە، تاکە کچێکیش کە بڕیار دەدات شوو بە کوڕێکی عەرەب بکات، ئەمان دژی دەوەستنەوەو قسەی ناشیرینی پێدەڵێن: ئەو کچە هیچ نرخێکی بۆ بەها نەتەوەییەکانی گەلی کورد دانەدەنا. ل 101. ڕاستییەکەی خۆشەویستی هیچ پەیوەندی بە فکر و سیاسەتەوە نییە و دەچێتە قاڵبی ژیان و ئازادی شەخسی، نابێت کەس خۆی بکات بە " پۆلیسی ئاداب" ئەوی تر.

دوا قسە

بەگشتی ئەم دەفتەری بیرەوەرییانەی دکتۆر فایەق وەکو هەموو بیرەوەرییەکانی تر، کەمێک زانیاری گرنگی تیدایە لەبارەی شۆڕش و خەبات تێکۆشانی گەلەکەمان لەدژی رژێمی بەعس و لەهەمانکاتیشدا کەمێک ڕەخنەی تێدایە لەبارەی مێژووی خەباتی چەکداری، کە دەتوانرێت سوودیان لێوەربگیرێت بۆ راستکردنەوەی ئەو هەڵە زەقانەی کەهەندێکیان تاوەکو ئێستا پێوەی دەناڵێنین.
لەکۆتاییدا دەستخۆشی لە دکتۆر فایەق دەکەم و پێی دەڵێم : دەستا وەشبوونە” هیوای سلامەتی و لەشساخی بۆ دەخوازم.

سەرچاوە:

دکتۆر فایەق گوڵپی. کۆلێرەوە سەیری ژیانی خۆم ئەکەم. چاپی یەکەم. چاپخانەی تاران. ساڵی 2018

پارلەمانی کوردستان: زانست و ئاوەز یا کوێرەڕێ.. فەرهاد شاکەلی

لەم چەند ڕۆژەی دواییدا، هەواڵێک بڵاو کرایەوە کە پارلەمانی کوردستان پێشنیازێکی ئامادە کردووە بۆ ئەوەی دەنگی لەسەر بدرێت و ڕۆژێک بۆ ڕۆژنامەگەریی کوردی دیاری بکرێت. ڕۆژەکەیش، وەک لە هەواڵەکەدا خوێندمەوە، گوایە ٢٢ی نیسان دەبێت. ڕاستییەکەی من ئاشنایەتییەکی ئەوتۆم لەگەڵ شێوەی کارکردنی پارلەمانی کوردستاندا نییە، بەڵام وای بۆ دەچم ئەویش، کەم تا زۆرێک، هەر هاوشێوەی پارلەمانەکانی دیکەی جیهان بێت.
لەم نووسینەدا، هەر بە کورتی، چیرۆکێک دەگێڕمەوە، کە شانزدە، حەڤدە ساڵ لەمەوپێش، لێکۆڵینەوەم لەبارەیەوە کردووە و گەیشتوومەتە ئەنجامی بنجبڕی وەها، کە هەر کەسێکی زانستخواز بیخوێنێتەوە، لەوە دەگات کە باسەکە بڕاوەتەوە و ئەوەی لە ئەنجامی لێکۆڵینەوەدا پێی گەیشتووم، ئیدی ناشێ و ناکرێ بخرێتە ژێر پرسیارەوە.

بەندە، سالانی دوورودرێژ، لە کۆنترین و گرنگترین زانستگە (زانکۆ)ی وڵاتی سوێددا، کە زانستگەی ئوپسالایە، مامۆستایەتیی زمان و ئەدەبی کوردیم کردووە و هاوکاتیش، هەندەی بۆم لوابێت، لێکۆڵینەوەی زانستیم ئەنجام داوە. لە پاڵ زمان و ئەدەبی کوردیدا، چەند ساڵێک وانەی مێژووی سیاسی و فەرهەنگیی کوردستانیشم کردبووە بەشێک لە بەرنامەی خوێندن، مێژووی ڕۆژنامەگەریی کوردییش بابەتێک بوو لە بەرنامەکە.

هەر لە سەرەتاوە، لە بارەی ڕۆژی بڵاوبوونەوەی ڕۆژنامەی (کوردستان)ی بەدرخانییەکانەوە گومانێکی وام لا پەیدا بوو، کە ئەو مێژووە هەڵەیە، بەڵام خۆم ناچار کرد، کە ناکرێ بابەتێکی لەم جۆرە بە ئاسانی وەربگردرێت و بڕیاری لەسەر بدرێت. دەبێ بخرێتە ژێر ڕووناکیی لێکۆڵینەوەی زانستی و لۆگیکییەوە و بە بەڵگەی زانستیی ئاوێزکارانە پشتگری بکرێت. هەر وایشم کرد. لە ماوەی نزیکەی ساڵ و نیوێکدا، دەستم کرد بە خوێندنەوەی، یا سەرلەنوێ خوێندنەوەی، ئەو سەرچاوە گرنگانەی دەمتوانی سوودیان لێ وەربگرم (١٤ سەرچاوە بە کوردی، ٢ بە عەرەبی و ٨ بە ئینگلیزی). ئەنجامەکەیش ئەوە بوو، کە لە ناوەڕاستی ساڵی ٢٠٠٦دا گەیشتمە ئەو باوەڕەی کە یەکەمین ژمارەی ڕۆژنامەی کوردستان، واتە یەکەمین ڕۆژنامەی کوردی لە مێژوودا، ڕۆژی ٢١ی نیسانی ١٨٩٨ بڵاو کراوەتەوە. هەرچییەکی دیکە لەو ڕووەوە بگوترێ، هەڵەیە و نابێ پشتی پێ ببەسترێت.

ئەنجامی کارەکەم لە لێکۆڵینەوەیەکدا داڕشت، بەڵام دوودڵ بووم هەر یەکسەر بڵاوی بکەمەوە یا نە؟ بڕیارم دا پەلە نەکەم و هەڵیبگرم بۆ بەهاری ٢٠٠٧ و لە ڕۆژی ٢٢ی نیساندا بڵاوی بکەمەوە. ئەو دواخستنەیشم بۆ ئەوە بوو کە بە وردی بە هەموو زانیاری و سەرچاوە و ئەنجامگرییەکاندا بچمەوە، چاویان پێدا بگێڕمەوە و نووسینەکە کاتێک بڵاو بکەمەوە کە ١٠٠٪ دڵنیا بم و ئامادە بم بە وەڵامدانەوەی کەسانێک کە هەشتا گومانێکیان لا مابێت. لە ناوەڕاستی نیسانی ٢٠٠٧دا پەیوەندیم کرد بە ڕۆژنامەی (ئاسۆ)وە و داوام کرد هەواڵەکە ڕۆژی ٢١ی نیسان و نووسینەکەیش ڕۆژی ٢٢ی نیسان بڵاو بکەنەوە. وتاری (ڕاستکردنەوەی هەڵەیەکی چلساڵە)، لەو ڕۆژەدا، لە ژمارە (٤١٣)ی ڕۆژنامەی ئاسۆدا بلاو کرایەوە. هەر دوا بە دوای ئەوەیش ناردم بۆ حەفتەنامەی (هەولێرپۆست) و لەوێیش بڵاو کرایەوە.

لەناو هاوڕێکانمدا، ئەوانەی شارەزای لێکۆڵینەوەی زانستین، هەبوون کە بەچوونەکەمیان پێ ڕاست نەبوو. یەکێکیان، کە زیاتر ئاشنای کاری

ئەکادێمی بوو، لە سەرەتادا دژی ئەنجامگرییەکەی من بوو. هەر ئەو برایە، چونکە باوەڕی بە کاری زانستی هەیە و لێی دەزانێت، یەک دوو مانگێک دواتر، ئاگاداری کردم، کە ئەویش لێی کۆڵیوەتەوە و گەیشتووەتە ئەو باوەڕەی کە من باشی بۆ چووم. لەم دوو سێ ساڵەی ڕابوردوودا، خۆشبەختانە گەلێک ڕووناکبیر و مامۆستای دیکەی کوردەواریی خۆمان پشتگریی بۆچوونەکەیان کرد و دڵنیا بوون کە ئەنجامگرییەکەی من ڕاستە.

من نازانم لەناو ئەندامانی پارلەمانی کوردستاندا، یا لە لێژنەی ڕۆشنبیریدا، چەند کەسیان ئاگاداری ئەو بوارەن یا لێکۆڵینەوەیان تێدا کردووە، بەڵام پارلەمان بە بڕیارێکی وا کە جێگەی متمانە و باوەڕی خەڵک بێت، دەبێ پشت بە بەڵگەی زانستی و ئاوەزکارانە ببەستێت، دەبێ سوود لە کار و بەرهەمی کەسانی شارەزا وەربگرێت و ناکرێ هەر لەبەر ئەوەی لە سەرچاوەکانی مێژووی کورددا نووسراوە یەکەمین ژمارەی کوردستان ڕۆژی ٢٢ی نیسانی ١٨٩٨ بڵاو کراوەتەوە، ئیتر ئەم زانیارییە وەک تێکستێکی پیرۆز وەربگرن. بناغەیەکی یەکجار گرنگی کاری زانستی گومانکردنە، نەک وەرگرتنی زانیارییەکان بێ ئەوەی بخرێنە ژێر پرسیارەوە. لە مێژووی کوردستاندا هەندێک بابەت هەن، کە زۆربەی خەڵک، خوێندەوار و لێکۆڵەر و ڕووناکبیران، وەک ڕاستی وەریانگرتوون، یا لەبەر هەر هۆیەک بێت، نایانەوێ گومانی لێ بکەن.

لەم یەک دوو ساڵەی ڕابوردوودا لە بواری مێژووی سیاسی و فەرهەنگیی کوردستاندا خەریکی لێکۆڵینەوە بووم. لە هەندێ بابەتدا گەیشتوومەتە ئەنجامی وەها، کە بە تەواوی دژی ئەو زانیارییە باوەی کە لەناو زۆربەی خوێنەرانی کورددا جێی گرتووە. ئێستا پەلەی ئەوەم نییە هیچ شتێک لەو ڕووەوە بدرکێنم، خوا یار بێت، کە کاتی هات، وەک ئەم هەڵەیەی ڕۆژنامەگەریی کوردی ئەوانەیش ڕاست دەکەمەوە. ڕەنگە هەندێک جار جیاوازی و ناکۆکیی زانستی و مێژوویی لەسەر یەک ڕۆژ بێت، وەک ئەم بابەتە. ڕەنگە هەبن بڵێن جا یەک ڕۆژ چییە؟ با ٢١ نەبێت، ٢٢ بێت، بەڵام زانست و ئاوەز وا ناڵێن. بە زانست و ئاوەز یا ٢١ ڕاستە یا ٢٢، ناکرێ هەردوویان ڕاست بن.
ئەم نووسینە بە هەل دەزانم لە چەند ڕستەی کورتدا، کرۆکەی ئەنجامگریی ئەو لێکۆڵینەوەیەم دووبارە بکەمەوە: [یەکەمین ژمارەی ڕۆژنامەی کوردستان ڕۆژی پێنجشەممەی ٢٩ی زولقەعدەی ساڵی ١٣١٥ی کۆچی، ٩ی نیسانی ساڵی ١٣١٤ی ڕوومی و ٢١ی نیسانی ساڵی ١٨٩٨ی زایینی دەرچووە. ئەو باوەڕەی کە تا ئێستا لەو بوارەدا لە ئارادا

بوو، لەگەڵ بنەماکانی لێکۆڵینەوەی زانستیدا ناکۆک و نەگونجاوە. ئەگەر تا ئێستا ڕۆژی ٢٢ی نیسان بە ڕۆژی ڕۆژنامەگەریی کوردی دەزانرا، دەبێ لە ئەمەوە بە دواوە ٢١ی نیسان، بە شێوەیەکی ڕەسمی، ببێتە ڕۆژی ڕۆژنامەگەریی کوردی].

من هەندەم پێ دەکرێ ئەم پەیامەی خۆم بگەیەنمە بەرچاوی خوێنەر و توێژەر و ڕووناکبیری کورد، بەڵام پارلەمانی کوردستان دەکەوێتە بەردەم دووڕیانێک: ڕێگەی ڕاستی زانست و ئاوەز دەگرێت یا کوێرەڕێ؟ هیوادارم بە هەڵبژاردنی ڕێگەی ڕاست هەرگیز دوودڵ نەبن.
ئوپسالا، سوێد ١٢-٤-٢٠٢١

بۆچی سەرجەم موستەشارەکان بەشدارن لە تاوانی جینۆسایدی ئەنفال؟.. عەلی مەحمود محەمەد

لە ڕێکەوتی 20-6-1987دا, بیرۆی باکووری پارتی بەعس, کۆبونەوەیەك دەکات, لەو کۆبونەوەیەدا بڕیارێك دەدات تیایدا ژیانی گەلێك بە تەواوی دەگۆڕێت, ئەویش بڕیاری شوومی ژمارە 4008 بوو, ئەم بڕیارە بە مانفیستۆی جینۆسایدی گەلی کوردستان دێتە ژماردن, سەرەتایەکە بۆ دەستپێکی جینۆسایدکردنی خەڵکی کوردستان بەشێوەی سستەماتیك و نەخشە بۆ داڕێژراو, لەم کات و ڕۆژەوە کوشت و بڕو دەرکردن خرایە چوارچێوەی بڕیاری فەرمییەوە, بە پێی بڕیارەکە سەرجەم ئەو گوندانەی تاکو ڕێکەوتی 22-6-1987 دەستیان لێنەدرابوو دەبێت بڕوخێنرێن, هەموو ناوچەکانی دەرەوەی شارەکان بکرێنە ناوچەی قەدەغەکراو, گوندی قەدەغەکراو هەموو ئەو گوندانە دەگرێتەوە لە دەرەوەی دەسەڵاتی سەربازیدا بوو لەو کاتەدا, کە رژێم تەنها سەنتەری شارەکان و بەشێك لە ڕێگاکانی بەدەستەوە مابوو, لە روی ئاسایشەوە نابێت ئەو ناوچانە هیچ مرۆڤ و ئاژەڵێکی تێدا بمێنێت و ژیانی تێدا یاساغ کرا, هاتو چۆو کشتوکاڵی تێدا قەدەغە کرا, هێزی ئاسمانی چاودێری زەوییە کشتوکاڵییەکان و ڕێگاکانی بە چڕی دەکرد, ئەوەی بەربکەوتایە ژیانی لێ دەسەندەوە, سیاسەتی زەوی سوتاندن

پەیڕەو کرا, هێزەکان دەستکراوە کران بۆ کوشتنی خەڵکی ئەو ناوچانە لە زەوی و ئاسمانەوە, بڕیارەکە هەوڵدانێك بوو بۆ ئەوەی زۆرترین ژمارەیان لێ بکوژرێت, بە تفەنگ یان تۆپ یان ڕۆکێت وە یاخود لە ئاسمانەوە بە جۆرەها کۆپتەرو فڕۆکەی جەنگی پیراتۆز, بە چەکی ئاسایی یان هیشۆیی و کیمیاوی, یان لە کاتی دەستگیرکردندا لەسەر ڕێگاو بانەکان یان لە هێرشەکاندا بۆ ناوچەکانیان گولە باران بکرێن, ئەوانەی تەمەنیان لە نێوان 15 بۆ 70 ساڵ بوو, بڕیاردرا لە سێدارە بدرێن لە دەرەوەی دادگا, دەستنیشان کران بۆ لەناو بردن, بۆ ئەوەی یەك کەسیان لێ دادگایی بکرێت, بەمەش دۆسیەکانیان نەچووە خانەی یاسای تاوانەوە, ماف و توانای هیچ داکۆکیکردنێکی یاساییان لە خۆیان نەبوو.

لەوەوە زۆربەی دەستکەوتەکان کە تاڵانی لادێنشینانی کوردستان بوو, کە بەدەست دەهێنران لە سەروەت و سامان بۆ فەوجی جاشەکان و هێزەکانی حکومەتی عێراقی بوون بە پێی بڕیارەکە, هێزەکان عێراق بە تەواوی دەستکراوە کران بۆ فەرهودو تاڵانی, بە تایبەت فەوجەکانی جاشەکان, کە ئەوان دواتر ناوی ئەنفالیان لێ نا, بە پێی بڕیاری 4008 تەقەکردن ئازاد بوو بۆ بەئەنقەست کوشتنی هاووڵاتیان, بە تایبەتیش خاڵی 5ی بڕیاری 4008, گفتوگۆی زۆر لەسەر بوو, بەردەوام تەئکیدی لێکراوەتەوە, ئەو خاڵە بریتی بوو لە ئیعدامکردنی گشتی ” هەموو ئەو کەسانەی لەو گوندانە دەستگیر دەکرێن, دەبێت لێکۆڵینەوەیان لە گەڵدا بکرێت لە لایەن دەزگا ئەمنیەکانەوە, ئەوانەی تەمەنیان لە نێوان 15 بۆ 70 ساڵە پێویستە ئیعدام بکرێن پاش ئەوەی زانیاری بە کەڵکیان لێوەردەگیرێت و لە کاتی خۆیدا ئاگادار بکرێینەوە”.

هەرچی خاڵی حەوت لە بڕیاری 4008 بوو, جاشەکانی سەرپشك کرد لە تاڵانکردن” هەموو ئەو شتومەکانەی کەوا فەوجەکانی بەرگری نیشتمانی جەنگاوەرەکانیان دەستیان دەکەوێت بۆ خۆیان دەبێت تەنها چەکە قورسەکان و چەکی ئەسناد و چەکی مام ناوەندی نەبێت, چەکە سوکەکان بۆ خۆیان دەبێت, ئێمەی لێ ئاگادار کەنەوەو تەنها ژمارەکانیان تۆمار بکەن. پێویستە لەسەر فەرماندەی جحافلەکان چالاك بن و بۆ ئاگادارکردنەوەی هەموو موستەشارەکان و فەرماندەی سرییەکان و مەفرەزەکانیان, وە بە وردی ئێمە ئاگادار بکرێینەوە لە چالاکیەکانی فەوجەکانی بەرگری نیشتمانی.”.

لە ڕێکەوتی 8-9-1987 بە نووسراوی ژمارە 5731ی بیرۆی باکوور, بڕیار درا تەنها 50%ی پێکهاتەی فەوجە خەفیفەکان لە بارەگا جێگیرەکانیان و ڕەبایەکان بمێننەوە, ئەوی دی بەکار بهێنرێن بۆ

پەلاماری گوندە قەدەغەکراوەکان، بۆ ئەوەی پەلاماری پێشمەرگەو دانیشتووانە سڤیلەکەی بدەن، لە هێرشەکاندا جاشەکان پێش سوپا کەوتن، بەشداریان کرد لە پەلاماری هاووڵاتیانی سڤیلی لادێ نشین، خانووی هاووڵاتیانیان روخاند، مزگەوت و قوتابخانەو نەخۆشخانەیان وێران کرد، لە تاڵانیش دەستیان نەپاراست، بڕیاری 4008یش لەو بارەوە ئازادیانی کرد لە تاڵانکردن، واتا بەردەوام چارەکی کێی ژمارەی فەوجە خەفیفەکان لە ماوەی ئەو 364 ڕۆژەدا لە ئەرکدا بوون لە پانتایی جوگرافیای کوردستان، وێڕای چارەکێکی دیکە زیاتریان بەردەوام لە بارەگاو رەبایەکاندا پارێزگاری حکومەتیان دەکرد و بۆسەیان دادەنایەوە لەسەر ڕێگاکان بۆ پێشمەرگەو هاووڵاتیان، دەیان و سەدان تاوانی جەرگبڕیان لەو بۆسانە ئەنجامدا" چونکە ئەوان لە مانگدا 15 ڕۆژ دەوامیان دەکرد"، بۆیە هەموو لە تەواوی پرۆسەی ئەنفالەکان و قۆڵەکانیەوە بەشدار بوونە، سەرەتا جاشەکان وەك چاو ساغ و شارەزا چونەتە گوندەکان و هەڵەت و شیو دۆڵ و ناو ئەشکەوتەکان و سەر چیاکانیان کۆنترۆڵ کردوە، دواتر سوپا، بەمەش دەردەکەوێت تەواوی فەوجە جاشەکان لە پرۆسەی ئەنفالدا لانی کەم چەندین جار بەشدارییان کردووە لە تاوانەکەو تۆمەتبارن بە ئەنجامدانی جینۆساید، ناویان لە لیستی تۆمەتبارانی ئەنفال نووسرابێت یان نا، ئەوانەی نووسراون ئەوانەن یان مەدالیای ئازایەتیان وەرگرتووە، یاخود سکاڵایان لەسەر تۆمار کراوە، یاخود نویان لەو تاك و تەرا بەڵگە نامانەدا هاتووە دەستیان بەسەردا گیراوە.

تەواوی شایەدحاڵەکانیش ئەوە دەرەخەن، کە زۆرینەی خەڵك یان لەلایەن جاشەکانەوە راستەوخۆ دەستگیر کراون لە کاتی خۆ شاردنەوە، یاخود لە لایەن ئەوانەوە تەسلیم کراونەتەوە، یاخود پڕوپاگەندەی درۆیان کردووە بۆ خۆ بە دەستەوەدان ، لە کاتێکدا لە هەموو قۆناغەکانی ئەنفال، ئەمنی پارێزگاکان پێشتر ئاگادارایانیان کردوێتەوە کە لێبوردن هاووڵاتیانی ناوچەی ناو پرۆسەی ئەنفال ناگرێتەوە .
ئەگەر لەناو ئەو 423 کەسەی وەك تۆمەتباری ئەنفال ناویان هاتووە،تەنها 258یان کورد بن، کە زیاترە، ئەوا لەوانەی ناویان تۆمارکراوە 60,9%ی کوردن.
سەیر کەن تەنها لە پرۆسەی ئەنفالی 8، بە پێی بەڵگەنامەیەك ،لانی کەم 163 فەوجی جاشی خەفیفە، بە 65,375جاشەوە بەشداری ئۆپەراسیۆنەکەیان کردووە.

دادگاییکردنی تاوانبارانی ئەنفال

هێما بیرکارییەکان بۆ ژماردنی تاوانەکانی ئەنفال کڵۆڵە، هێندە تاوانەکان زەق و گەورەو زۆرن، یاساکانیش لە ئاستیدا زەبوونن بۆ پێناسی یاساییان، بەڵگەنامەو فلیم و دیدنامەکان لاوازن، کۆمەڵکوژی، کوشتنی مەیدانی، دورخستنەوەی بە زۆری دانیشتووان، زیندانیکردن و کوشتنی تەواوی ئەو خەڵکە سقیلە پاش گرتنیان و گواستنەوەیان بۆ ناوەندی کۆکردنەوەی تۆپزاوەو شوێنەکان دی، دواتر کوشتنیان لە گۆڕە بە کۆمەڵەکان، تەرمی بەشێکیان لە موسڵ و سەماوە دۆزرایەوە و لە لایەن پسپۆری نێودەوڵەتی مایکل تربیل و ئەوانی دییەوە دەرهێنرا، زۆرینەیان تا ئێستا گۆڕەکانیشیان نەدۆزراونەتەوە، بێبەریکردن لە پێداویستییەکان ژیان، ئەشکەنجەدان، دەستدرێژی سێکسی و پەلاماردان و لاقەکردن، سزادانی گروپ بە هۆی جیاوازی نەتەوەییەوە، پەلاماردانی ناوچەی سقیل بە چەکی کۆکوژی کیمیاوی و هیشۆیی و چەکی کلاسیك، پەلاماردانی گوندەکان و بێهۆکار روخاندنی نەخۆشخانەو قوتابخانەو مزگەوت، بەزۆر گواستنەوەو سەپاندنی نیشتەجێبوونی زۆرە ملێ لە ئۆردوگاکان و بێبەریکردن لە هەلی کار و پێداویستی ژیان، توندوتیژ جوڵانەوە لە گەڵ هاووڵاتیانی سقیل تا ئاستی کوشتنی بە ئەنقەستی بە کۆمەڵیان، بێرێزیکردن بە تەرمی مردووەکانیان، مردن بەهۆی برسێتی و تێنوێتی و گەرما و بێ دەرمانی و پیسییەوە، نەبوونی بێبایەخترین کەرەستەی ژیان لەناو زیندانەکان، هێرش بۆ سەر هاووڵاتیانی سقیل کە هیچ بەشداریەکیان لە چالاکی سەربازی نەبووە، وێرانکردنی ماڵیان و تاڵانکردنیان، جیاکردنەوەی ژنان و پیاوان و رێگا گرتن لە بەیەك گەیشتنیان، بۆ ئەوەی منا□یان نەبێت، توندوتیژی بە نەخشە، زیانی جەستەیی و عەقڵی، وێرای مردن زۆرێك لە ئەنفالکراوان تووشی کەمئەندامی بوون لە زیندان، بێهۆکار پەلاماردانی خەڵکی سقیل، کوشتنی بە دەستی ئەنقەست، کوشتنی نابەجێ، بێبەشکردنی توند لە هەموو پێداویستییەکی تەندروستی و ژیان، دەستگرتن بەسەر سەروەت و سامان لەناویاندا بەروبوومی کشتوکاڵی هەڵگیراو، نەهێشتنی سەرەوەت و سامانی ئاژەڵداری، کوێرکردنەوەی کانیاو پڕ کردنەوەی بیرەکان، پەیڕەوکردنی سیاسەتی زەوی سوتاندن، بۆردومان کردنی گوند بە خەڵکەکەیەوە، لە زیندانەکان و شوێنەکانی کۆکردنەوە ئاوی خواردنەوەی پیس، کەمی خۆراك و برسیکردن، نەبوونی دەرمان و چارەسەری پزیشکی، سەپاندنی ژیان لە گەرمای بەتیندا، تەعریبکردن......ئەمانە نموونەیەك کەم بوون، تا شوێنپێی هەموو قوربانییەکان هەڵنەگرترێت ناتوانرێت هەموی بنوسرێتەوە، بۆیە بەڵگەنامەو فلیم و دیدنامەو نووسراوەکان ناتوانن دەربڕی گەورەیی تاوانەکە بن، کاتێك ئامادەی هەڵدانەوەی گۆڕە بە کۆمەڵەکان دەبیت

دەزانیت چ تاوانێك ئەنجامدراوە, دەزانیت چ جەهەنەمێك لە ژێر بیابانەکان شاردراوەتەوە.

دادگای دۆسیەی ئەنفال لە دادگای باڵای تاوانەکان لە ڕۆژی دووشەممە ڕێکەوتی 2006-8-21 دەستی پێکرد,لە 61 دانیشتندا, کۆی گشتی 1193 سکاڵاکەرو دیدەر و پسپۆڕی ناوخۆیی و بیانی, سکاڵاو شایەدییان پێشکەش کرد, لەوانە 52 سکاڵاکەر, 10 رزگاربووی گۆڕی بە کۆمەڵ, 8 دیدەر, 4 پسپۆڕی بیانی " کلایکۆلون سنۆ 1928 ئۆکلاهۆما وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکا.....زانای بواری زانستی بایۆلۆژی,پسپۆڕ لەسەر ئاستی جیهان, گۆڕی بە کۆمەڵی کرۆمی هەڵدابوەوەو کاری لەسەر قوربانیانی کیمیابارانکردنی گوندی فرجینی کردبوو کە چەکی کیمیاوی تێدا بەکار هاتبوو, ئەسفەندیار ئەحمەد شکری توێژینەوەی لەسەر ئەو ئاوارانەی دیار بەکر و ماردین کردبوو, کە کیمیاوی لێیانی دابوو, مایکل کۆمفر ترەمبیل پسپۆڕ لە بواری پزیشکی ڕۆشوێنی دیاردە سزاییەکان لە موسڵ و موسەنا گۆڕی بە کۆمەڵی ئەنفالکراوانی هەڵداوەتەوە, بە هاوکاری پسپۆڕانی ئەمەریکی و کۆستاریکی و ئوسترالی و کەنەدی, دۆگلاس سکوتی- ئەمەریکی پسپۆڕ لە بواری چەك و زانستی سزایی", راستەوخۆ بەشدارییان لە دادگاییەکە کرد و وتەیان پێشکەشکرد لە بەردەم دادوەرەکان, لە ڕێکەوتی 2007-6-24 بڕیاری دادگا دەرچوو, لە ڕێکەوتی 2007-9-4 بڕیاری کۆتا درا, تاوانکاران بە ئەنجامدانی تاوانی جینۆساید و تاوانی جەنگ و تاوانی دژ بە مرۆڤایەتی سزا دران.

لە پرۆسەی دادگاییەکە حەوت تۆمەتبار دادگاییکران, وە ژمارەیەك تۆمەتباریش لە هەنگاوی یەکەمدا دیاریکرابوون بۆ دادگاییکردن لێ ئامادە نەبوون وەك لە دوو نامەی دادگای باڵای تاوانەکاندا ناویان هاتووە " بە پێی نووسراوی ف2 1445 ڕێکەوتی 2005-12-18 ی دادگای باڵای تاوانەکان, بڕیاری گرتن بۆ 24 کەس دەرچوو, کە بریتی بوون لە" نزار خەزرەجی, یونس ئەلدرب, ئەیاد خەلیل زەکی, رەمزی مەحمود, سەعید مەحمود باریکە, قاسم دۆەیی, معتەسەم بەرزنجی, یاسین رەئوف, تەحسین شاوەیس, قاسم ئاغای کۆیە, بایز عەبدالڕەحمان, عەلی ئەحمەد رەشید, نیعمە فارس, حەمید شەعبان, نەجم عەبدوڵا دوری, عیسمەت سابیر, عەدنان جەباری, جیهان موسا, رەفعەت گلی, عوسمان شێخ سەعید, شێرزاد ساڵەح, تۆفیق جەبار قارەمان, حوسێن شێخ سەعید, حەسیب حەمە ئینجە".

هەروەها "لە ڕێکەوتی 2005-12-21, بە پێی نوسراوی دادگای باڵای تاوانەکان ژمارە ف2 1474, داوای ناوی سیانی و ناونیشانی 18 تاوانبار دەکات کە بریتین لە" سەعید مەحمود باریکە, عەدنان جەباری, شێخ رەئوف, شێخ جەعفەر, شێخ رەمەزان, قاسم دۆەیی, جیهان

موسا, معتەسەم بەرزنجی, رەفعەت گلی, یاسین رەئوف, غەسان شێخ سەعید, تەحسین شاوەیس, شێرزاد ساڵەح, قاسم ئاغای کۆیە, تۆفیق جەبار قارەمان, بایز عەبدالڕەحمان, حوسێن شێخ سەعید, عەلی ئەحمەد رەشید, حوسێن حەمە ئینجە”.

حەوت کەسەکەی دادگایی کران, پێشتر زیندانیبوون, بریتی بوون لە: سەدام حسێن ئەلمەجید ئەلحەسەن عەبدالغەفور عەبدالقادر ئەلناسری ئەلتکریتی سەرۆك کۆماری عێراق کە رۆژی شەممە رێکەوتی 30-12-2006 لەسەر تاوانی دوجەیل لە سێدارە درا بۆیە تۆمەتی ئەنفالی لەسەر هەڵگیرا, عەلی حەسەن ئەلمەجید ئەلحەسەن عەبدالغەفور عەبدالقادر ئەلناسری ئەلتکریتی بەرپرسی بیرۆی باکوری پارتی بەعس, لیوا روکن سابیر عەبدالعەزیز حوسێن عەلی دوری بەڕێوەبەری هەواڵگری گشتی سەربازی, فەریق روکن حوسێن رەشید محەمەد عەرەب ئەلتکریتی یاریدەدەری ئەرکانی سوپا بۆ کاروبارەکانی ئۆپەراسیۆنەکان, لیوا روکن سوڵتان هاشم ئەحمەد محەمەد حەمەد ئەلحەمەد ئەلتانی فەرماندەی فەیلەقی یەکەم, تاهیر تۆفیق ئەلحاج یوسف ئەلعانی سکرتێری لیژنەی کاروباری بکوور و پارێزگاری موسڵ , عەقیدی روکن فەرحان موتڵەگ ساڵەح خەڵەف ئەلجبوری بەڕێوەبەری رێکخراوی هەواڵگری رۆژهەڵات.
تۆمەتباران بەم شێوەیەی خوارەوە, پاش ساغبونەوەی تاوان لەسەریان سزا دران: عەلی حەسەن ئەلمەجید 5 سزای لە سێدارەدان, یەك زیندانی بەند بوون تا پاشماوەی ژیانی, یەك سزای 15ساڵ زیندانی,2 سزای زیندانی 10 ساڵی و 2سزای زیندانی 7 ساڵی.
لیوا روکن سوڵتان هاشم 4 سزای لەسێدارەدان, 2 سزای زیندانی بەند بوون تا پاشماوەی ژیانی, 1 سزای زیندانی 15 ساڵی, یەك سزای زیندانی 10 ساڵی و 2سزای زیندانی 7ساڵی.
فەریق روکن حوسێن رەشید 4 سزای لەسێدارەدان و سزایەکی 7 ساڵی زیندانی.
سابیر عەبدالعەزیز حوسێن 3 سزای زیندانی بەند بوون تا پاشماوەی ژیانی و سزایەکی زیندانی 10 ساڵی.
عەقیدی روکن فەرحان موتڵەگ 2 سزای زیندانی بەند بوون تا پاشماوەی ژیانی و سزایەکی زیندانی 10 ساڵی.
تۆمەتبار تاهیر تۆفیق ئەلحاج یوسف ئەلعانی بڕیاری بێتاوانی لە تۆمەتی بەشداری لە تاوانی ئەنفالی بۆ دەرچوو.
تاوبراوان بە ئەنجامدانی تاوانی جینۆساید و تاوانی جەنگ و تاوانی دژ بە مرۆڤایەتی لە پرۆسەی تاوانی ئەنفال تاوانبار کران.
تاوانباران عەقیدی روکن فەرحان موتڵەگ لە رێکەوتی 30-3-2013 لە

گرتوخانەی موسڵ و سوڵتان هاشم یش لە نەخۆشخانەیەکی شاری ناسریە لە رێکەوتی 2020-7-19 مردن و بڕیارەکانی دادگای باڵای تاوانەکانیان لەسەر جێبەجێ نەکرا.

هەروەها لە رێکەوتی 2007-5-20 دادگای باڵای تاوانەکان بە فەرمی لیستێکی بە 423 ناوی راگەیاند وەك تۆمەتبارانی تاوانی جینۆسایدی ئەنفال, کە تاکو ئێستا بڕیاری گرتن و دادگاییکردنی ئەو تۆمەتبارانە جێبەجێ نەکراوە چ لە عێراق یاخود کوردستان, کە 258 کەسیان هاووڵاتی هەرێمی کوردستانن, چ بە لیست, وە چ بە کەسی بڕیاری گرتنیان بۆ دەرچووە, تاکو هەنووکە هیچ یەکێك لەو تۆمەتبارانە بانگ نەکراون بۆ لێکۆڵینەوە, دووجار رێکخراوی کوردستان بۆ جینۆساید لە رێگای داواکاری گشتییەوە لە شاری هەولێر سکاڵای لەسەریان تۆمارکردووە, وەلێ لە ژێر فشاری کەسانی دەسترۆیشتووی دەسەڵاتدارەوە داوکاری گشتی بێ ئیرادە کراوەو لە سکاڵاکە نە پرساوەتەوە.

بەهانە بۆ لێپرسینەوە لە تۆمەتباران, لێبوردنە گشتیەکەی بەرەی کوردستانی ساڵی 1991 ە, بەڵام لێبوردنەکەی بەرەی کوردستانی ساڵی 1991 بە پێی بڕگەی شەشی یاسای دادگای باڵای تاوانەکانی عێراقی هیچ شەرعیەتێکی نییە, هەر لێبوردنێك پێش جێبەجێردنی ئەم یاسایە دەرچوبێت بۆ تۆمەتبارانی دوو توێی تاوانەکانی بڕگەکانی 11 و 12 و 13 و 14 دادگای باڵای تاوانەکان, کە بریتین لە تاوانەکانی جینۆساید و تاوانی دژ بە مرۆڤایەتی و تاوانی جەنگ و تاوانی پێشێلکردنی یاسا عێراقیەکان, بە پێی بریارەکانی دادگای باڵای تاوانەکانی عێراقی لەسەر تاوانباران عەلی حەسەن مەجید و سوڵتان هاشم و .... تاوانی ئەنفال تاوانی جینۆساید و تاوانی دژ بە جەنگ و تاوانی دژ بە مرۆڤایەتییە, ئەم تاوانانەش بە تێپەڕ بوونی کات کۆن نابن و بەسەر ناچن و بنەمای نێودەوڵەتییان هەیە, زمکان" زەمان و مەکان" تۆمەت لەسەر تۆمەتبار هەڵناگرن, وە تاوانی نێونەتەوەیشن, لەسەر ئەو بنەمایە دادگای تاوانی نێودەوڵەتی دامەزراوەو ئەم جۆرە تاوانانە لە تایبەتمەندیەتی, تۆمەتبار بۆ کوێ هەڵبێت دەربازی نابێت لە سزا, تەنانەت ناکرێت پەنابەریشی پێبدرێت , تۆمەتباری ئەنفال مافی پەنابەری سیاسیان پیچ نادرێت, بە پێی رێکەوتننامەی قەدەغەکردنی جینۆسایدی ساڵی 1948, چونکە بەشدارن لە تاوانی جینۆساید, وە سزا دەسەپێنرێت بەسەر هەموو کەسێکی بەشدار لە پرۆسەی پاکتاوی بە کۆمەڵ, نابێت رزگاریان بێت لێی, بەو پێیەی ئەمانیش کەسانێکن بەشداربوونە لە ئەنجامدانی تاوانەکە, بۆیە وەك بەشدارکەرێك لە پرۆسەی کۆکوژی دەبێت دادگایی بکرێن و تاوانباران لە سزا دەربازیان نەبێت.

بۆیە ئەمانەلێبوردن نایانگرێتەوە, بەم هۆیەشەوە ئەو بڕیارەی بەرەی کوردستانی هیچ بنەمایەکی یاسایی و هێزێکی نییە, بەداخەوە جگە لە دەسەڵاتدارانی کوردستان لە عێراقیش بڕیارەکە جێبەجێنەکراوە, هاتووانی ناو لیستەکە لە بەغدا پۆستی سەربازی و تەشریعیان وەرگرتووە و چونەتە پەرلەمانەوە و فەرماندەیی گرنگیان لە سوپا وەرگرتووە, یاسای بنەبڕکردنی پارتی بەعس ئەمانی لێ دەرکراوەو بڕیارەکانی نەیانی گرتێتەوە.

جیاکاریی و چەوساندنەوەی ژن لەناو کایە کۆمەڵایەتییەکاندا.. ستیڤان شەمزینی

چەوساندنەوەی ڕەگەزی مێینە لە پێش هەر شتێکدا و لە پێش ئەوەی وێنەیەکی یاسایی و سیاسیی وەربگرێت چەوساندنەوەیەکی کۆمەڵایەتییە کە لە دامەزراوەی خێزانەوە دەستپێدەکات تا دەگات بە سەرەکیترین کایە کۆمەڵایەتییەکان و لەوێشەوە ئەم کێشەیە ڕەنگێکی یاسایی و سیاسیی وەرگرتووە، هەڵە نییە هۆکاری بنەڕەتی جیاکاریی و چەوساندنەوەی ژن لە کایەکانی تردا گرێ بدەینەوە بە کایە کۆمەڵایەتییەکەوە کە ژنی وەک مەخلوق و کائینێکی کەمتر لە پیاو سەیر کردووە و ناچاری کردووە نوچ بدات لە بەردەم ویستی ڕەگەزی نێرینەدا کە ویستێکە بۆ چەوساندنەوە و کۆنترۆڵکردنی ئەویدی ژن. تۆ سەیر بکە هەر لە سەرەتای لە دایکبوونی منداڵێکی کچەوە ئەو جیاوازییە ڕەگەزییە دەستپێدەکات لەوەی پێشوازیکردنی کۆمەڵ و خێزان لە لە دایکبوونی کچێک زۆر سارد و سەترە لە لە دایکبوونی منداڵێکی کوڕ، بەڵکو زۆرجار هەر مایەی پێشوازیکردن و خۆشحاڵیش نییە.

دوا بە دوای ئەوەش لە پرۆسێسی ناولێنانی هەر یەک لە کچ و کوڕدا بەر حاڵەتێکی لەم چەشنە دەکەوین ئەمیش بەوەی ناوی کچان دەنێن

(ناسک- تریفە- خونچە- پەپولە- سروە..هتد) لە بەرامبەریشدا ناوی کوڕان دەنێن (پۆڵا- تۆڵە- سەرباز- بەهێز- سەرچڵ- سەرکێش. هتد) خۆی لە خۆیدا ئەم ناولێنانە هەنگاوێکی سەرەتایی و گرنگی سایکۆلۆژیی و عەقڵییەتیی سیستمی پاتریاکییە بۆ جیاکردنەوەی دوو ڕەگەزەکە لە یەکتر، ڕەگەزێکیان کە مێینەیە ناسکتر و لاوازتر و سۆزدارترە لە ڕەگەزەکەی تر کە نێرینەیە، بەم پێیەش هەریەکەیان دەبێت هەڵگری ناو و نازناوێک بن لەگەڵ خەسڵەت و تایبەتمەندییە فسیۆلۆژیی و بایۆلۆژییەکانیاندا هاوتەریب بێت. لە ڕوانگەی عەقڵییەتی باوکسالاریشەوە جیاوازییە فسیۆلۆژیی و بایۆلۆژییەکانی ئافرەت مایەی نەگبەتییە و فاکتەرێکیشە بۆ ژێردەستەکردن و ڕەوایی بەخشین بە ملکەچپێکردنی ڕەگەزی مێینە. ئەمە تەنیا دەتوانێت ئەوەمان وەبیرخاتەوە چۆن ڕەگەزی سپی (سپی پێست) شەرعییەتی دەدا بە خۆی، بە بیانووی جیاوازیی ڕەنگی پێستەوە پاکتاوی زنجی و (قولە) ڕەشەکان بکات، هەمیشە ڕەگەزی ئەنگلۆسەکسۆنی بە بەهانەی ڕەگەزی باڵا و شانازییکردن بە چاوی شین و پێستی ناسکی سورباوی خۆیانەوە ژیانیان لە ئەفریکاییەکان کردە دۆزەخێکی زەمینی، لە کاتێکدا ئەم حاڵەتە خۆی لە خۆیدا ڕێژەییە، بەڵکو بە پێچەوانەوە لە چاویلکەی ڕەشەکانەوە (سپی)بوون ئەوپەڕی ناشیرینبوون و بێزراویی بووە، هەروەک کۆمەڵناسی ناسراوی عێراقی (د.عەلی ئەلوەردی) نموونەیەک لەم بارەیەوە دەهێنێتەوە چۆن کۆمەڵە ڕەشپێستێک گاڵتە بە سپی پێستەکان دەکەن چوونکە زەریان لەلا ناشیرین بوون.

ئەم هەڵاواردن و جیاکارییەی نێوان دوو ڕەگەزەکە بە بیانووی جیاوازیی فسیۆلۆجییەوە، دەمانخاتە بەردەم کۆمەڵێک پرسیار و تێڕامان: ئەی بۆچی جیاوازییەکیانی پیاو نابێتە فاکتەری نەگبەتی و چەوساندنەوەی نێرینە؟ تەنانەت لە قۆناغی دەسەڵاتی ڕەهای دایکدا (ماتریارکی) ڕۆژێک لە ڕۆژان پیاو نەچەوساتەوە، بەڵکو شتێک نەبووە ناوی چەوساندنەوە بێت!!، ئاخر چ هێز و کارکردێک وا دەکات کۆمەڵێ جیاوازییەک ببێتە هۆی چەوساندنەوە؟ یان گریمان ژن لە هەموو ڕوویەکەوە لە پیاو کەم هێزتر و کەمتواناترە ئەی چی لۆژیکێک ڕەگە دەدا بە پیاو لەسەر سترێکتەری ماسی گەورە ماسی بچووک دەخوات ژن بچەوسێنێتەوە و ئازاری بدات و بیکات بە پاشکۆی خۆی؟. دواتر بڕوانن چۆن لە چوارچێوەی خێزاندا جیاوازیی دروست دەکرێت لەنێوان منداڵانی کچ و کوڕ، هەر لە سەرەتاوە کچ رادەهێنرێت و فێر دەکرێت پابەندی چوار دیواری ماڵ و چوارچێوەی خێزان بێت و هێدی هێدی دەبێت خۆی بگونجێنێت لەگەڵ ژیانی چێشتخانە و دواجاریش ببێتە باشترین کابان و لە هەمان کاتدا پارێزگاریی لە شەرەفی بنەماڵە

بکات کە راستەوخۆ بە جەستەی ئەوی مێینەوە نوساوە و لە هەر خروقاتەک لە دەرەوەی تراديسيۆنی خێڵ و کولتووری بنەماڵە، شەرەفی بنەماڵە و خێڵ روشاوە و ئەو کەسەشی لاساریی و سەرپێچییەکی لەم چەشنە بکات ژيانی مەحکومە بە مەرگ!!، چوونکە لە ديدی پياوسالاريی خێڵگەراييدا بەهای شەرەف لەسەروو هەموو بەهاکانی ترەوەیە تەنانەت لە سەرووی ژيانی مرۆڤیشەوەیە!.

لە بەرامبەریشدا کوڕ بزێوە و بەشداريی چالاکی وەبەرهێنان دەکات و ئەکتيڤانە رۆڵ لە ژيانی ئابووريدا دەگێڕێ و دەبێت هەر لە سەرەتاوە وێنەیەکی بچوککراوە و فۆتۆکۆپیکراوی باوکی خۆی بێت و جێگەی وی بگرێتەوە، ئەم کائینەی ناوی کوڕە پێويستە شەرم نەکات و قسەی لەسەر هەموو شتەکان هەبێت و رۆڵی کاراکتەری باوک نمايش بکات لە غيابی باوکدا چ غيابی کاتی بێت يان بەردەوام. لێرەوە دەبينی کۆمەڵگەیەکت هەیە لە سەرەتای ژيانی ئەو دوو مرۆڤەوە بە نێر و مێ ناونراون، بەشێوەیەکی سيستماتيک و توندوتيژ کار لەسەر جياکردنەوە و دوورەپەرێزييان لە یەکتر دەکات و دەیەوێ بە هەر یەکێکيان بڵێت تۆ خاوەنی تايبەتمەنديی خۆتيت و پێويستە سوننەت و ياسای ژيان و خەسڵەتی رەگەزيی خۆت بپارێزيت، تۆی ژن دەبێت کەم قسە بکەيت و لە کاروباری پياواندا بێدەنگی هەڵبژێريت و جوانترين ئەدگاری کۆمەڵایەتيت بە (شەرەف)ی و شەرمنییە، هەروەک ئەو پەندە کوردییەی دەڵێت (پياوی شەرمن شانەیەک ناهێنێت، بەڵام ئافرەتی شەرمن شارێک دەهێنێت) کەچی دەبێت ئەوی پياو بە چاو و روو بێت و بەردەوام ئامادەيی لە کۆڕ و کۆمەڵەی پياوماقووڵاندا هەبێت و هەموو چالاکییەکانی ژيانی خێزان بگرێتە ئەستۆی خۆی، بەم شێوەیە کار لەسەر هەردوو رەگەزەکە دەکرێ بە تايبەتی لە تەمەنی هەرزەکاريدا کە بەتەواوەتی لێکدی جوێ دەکرێنەوە و تا راددەیەکی زۆريش دوورەپەرێز دەبن لە یەکتر و تەنانەت نامۆ دەبن بە یەکتر و کەمترين زانيارييان لەسەر تايبەتمەندییەکانی یەکدی دەبێت.

هاوکاتيش لە هەناوی خێزاندا کوڕ وەک شازادەیەک مامەڵە دەکات و قسەی زياتر دەخوات و زياتر گوێی لێدەگيرێت و بايەخی پێدەدرێت، تەنانەت لە زۆرترينی ئەو شتانەی پەيوەندييان بە ژيان و چارەنووسی کچ يان خوشکەوە هەیە ئەوەندەی گوێ لە باوک و برا دەگيرێت نيو هێندە حيساب بە بۆچوونی کچەکە خۆی ناکرێت!!، ئەمە بە تايبەتی لە مەسەلەی زەواجدا، هەربۆیە دەبينين لێشاوێک لە زەواجی زۆرەملێ دروست دەبن لە هەناوی ئەمەشدا خێزانی ناتەندروست سەر دەردەهێنێت، دواجاريش نەوەیەکی سەقەت و نەخۆش بەرهەم دەهێنێت. لەلایەکی ترەوە

ئەو پۆلێنبەندیی و جیاکارییە دەستدرێژیی دەکاتە سەر کۆی لایەنەکانی ژیانی مێینە بەتایبەتی لە ممارەسەکردنی ڕەمەکی سێکسدا، چوونکە ئامێری زاوزێکردن و کۆی جەستەی ئافرەت (عەورەت)ە و سنوورێکی قەدەغەکراو و مینڕێژکراوە کە خواوەند لە قووڵایی ئاسمانەوە نەهی کردووە لە بەریەککەوتنی لەگەڵ جەستەی نەرینەدا، بۆیە هەر نزیکبوونەوەیەک لە یەکتری بریتی دەبێت لە شکاندن و بەزاندنی سنووری خواوەند! ئەوەش گەورەترین تاوانە لە ژیانی هەر مرۆڤێکدا و دەبێتە مایەی نەفرەتی ئاسمان، هاوکات لێسەندنەوەی ژیان لەسەر زەوی!. هەرئەمەش بۆتە هۆی بەرپاکردنی کوشتارێکی بێشومار لە ژنانی ئەم وڵاتە بە ناوی پاراستنی شەرەف و کێینەوە و شوشتنەوەی ناموسی تکاو!.

ناموسپەرستی کە ڕەگەزێکی کوشندەی کولتووری کوردەوارییە یەکێکە لەو نەریتە قێزەونانەی تیرۆر و کوشتنی ژنانی کردۆتە کردەیەکی ئاسایی بگرە پێ شانازیی و بەختەوەریی، دەبینین ئەو (قارەمانانەی) دەستیان چۆتە گیانی خوشک و دایک و کەسوکارییان بە ناوی پارێزگارییکردنی شەرەفەوە، مایەی خۆشحاڵی خەڵکن و هەروەک ئەوەی سەروەریی و (بطولە)یان نواندبێت بەسەر زەویدا دەڕۆن و لە کۆڕی پیاواندا شانازیی بە کردەوەکەیانەوە دەکەن و کۆمەڵگەش پەنجەی شەرەف و خاوەن ناموسییان بۆ درێژ دەکات، ئەم کولتووری کوشتن و بڕینە کە ڕەگی لە مێژووی کورددا داکوتاوە و یەکێکە لە نەریتە پریمتیف و هەرە نەگەتیڤەکانی کۆمەڵگەی ئێمە هێشتا وەک تابۆیەک و وەک هەڕەشەیەک بەسەر سەری هەر ژنێکی کوردەوە ئامادەیی هەیە، کاتێکیش دەڵێین ئەم نەریتە، نەریتێکی کوردییە بەو مانا نییە ژن کوشتن لەنێو گەلانی تری دنیادا بوونی نییە، بەڵام ژن کوشتن و بەهانەی کوشتن لە وڵاتانی تر ڕەهەند و مانا و هۆکاری تری هەیە، کاتێک لە سوێد ئافرەتێکی بە ڕەسەن سوێدیی دەکوژرێت بە مانای پارێزگارییکردن نییە لە شەرەف بەقەدەر ئەوەی مانا و ناولێنانی تری هەیە! چوونکە لەوێندەر ممارەسەی سێکس پرۆسیسێکی ئاساییە و هیچ تابۆیەکی لەسەر نییە و وشەی (شەرەف)یش لە قامووسی ئەواندا نەناسراوە، تەنانەت نووسەرێکی سوێدیی “نینا برۆک” لە کتێبێکدا بە ناوی (لە ژێر لێفە پەمەییەکەوە) شانازیی بە کۆمەڵگەکەیەوە دەکات بەوەی منداڵانی بێژی ناوناوە (منداڵانی عەشق)، بەڵام کوشتنی (فادیمە شاهینداڵ) لەلایەن باوکییەوە ڕاستەوخۆ کوشتنێکی شەرەفی بوو کە باکگراوەندەکەی کولتووری کوردییە و بەشێک بوو لە پرۆسەی گەڕانەوەی ئابڕووی بە حیساب تکاوی بنەماڵەکە.
هەرچەندە خەڵکانێکی زۆر بە تایبەتی لە ناوەندی ڕۆشنبیریی

(ئەنتجلینسیا)ی کوردیدا هەوڵدەدەن ریشەی ئەم نەریتە ببنەوە بە قورئان و ئیسلام و دین تۆمەتبار بکەن، بەڵام لە گەلێک سیاق و رووی جیاوازەوە دەتوانین بگەینە ئەو بڕوا و ئاکامەی ئەم کولتوورە پەیوەندییەکی زۆر لاوازی بە ئیسلامەوە هەیە کە دەکرآ بڵێین بە تاڵە دەزوویەکی زۆر باریک پێوەی بەستراوەتەوە، ئەمە ناڵێین هیچ پەیوەندییەکی بە کاریگەریی ئیسلامەوە نییە و ئاینی ئیسلام ژنی وەک پلە دوو سەیر نەکردووە، تەواو بەپێچەوانەوە پێمانوایە ئیسلام کەمترین رێز و سەنگ و حورمەتی بە ژن رەوا بینیوە، بەڵام پرۆسەی کوشتنی ژن لە ئیسلامدا لەو کوشتنانە جیاوازترە لە کۆمەڵەی کوردەواریی پیادە دەکرێت، ئەویش بە بەڵگەی ئەوەی لە قورئاندا ئاماژە بەوە دراوە هەر (زانی- زانیە)یەک کە هەشتا کوڕ و کچن و نەچونەتە ناو بازنەی هاوسەرییەوە بە گەواهیدانی چوار کەسی هۆشمەند دارکاریی دەکرێن بە بێ لەبەرچاوگرتنی جۆری رەگەز، ئەگەریش چووبونە ناو بازنەی هاوسەرییەوە و پەیوەندیی غەیرە شەرعیان دروست کرد دیسان بە گەواهیدانی چوار کەس هەردووکیان پێکەوە سەنگسار دەکرێن!!.

کەچی کولتووری کوردیی و نەریتی کەینەوەی شەرەف بەبێ ئەوەی پێویستی بە گەواهیدان هەبێت بە تەنیا ئافرەتی تێدا تاوانبار دەکرێت و هەر بە تەنیا ئەویش دەبێتە قوربانی ئەم نەریتە، بە پێچەوانەشەوە پیاو شانازیی بە کارەکەیەوە دەکات و وەک بەسەرهات و پاڵەوانێتی لە کۆڕ و کۆمەڵدا دەیگێڕێتەوە. ئا لێرەوەیە دەگەینە ئەو قەناعەتەی چەوساندنەوەی ژن بەر لە هەموو شتێک چەوساندنەوەیە لە کایە کۆمەڵایەتییەکاندا، هەر لە ژێر رۆشنایی ئەم راستییەشدا بەو ئەنجامە دەگەین گۆڕینی یاسا بە دیاریکراویی یاسای باری کەسێتی عێراق کە ئیلهامی لە سیستمی پیاوسالاریی و ئیسلامەوە وەرگرتووە و جەخت لەسەر چەوساندنەوەی ژنان دەکاتەوە بە بێ کارکردن بۆ گۆڕین و وەرچەرخاندنی کولتووری کۆمەڵگە هەوڵێکی ئیفلیج و ناتەواوە، کەواتە لە پاڵ گۆڕینی یاسا پێویستمان بە پرۆسێکی مێژوویی هەیە بۆ گۆڕینی ترادیسیۆن و بنیادە کولتوورییەکانی کۆمەڵگەی کوردەواریی کە کۆمەڵگەیەکە یەکێک لە پایە کولتوورییەکانی خۆی لەسەر چەوساندنەوەی ژنان و جیاکاریی نێوان دوو رەگەزەکە راگرتووە.

ستیڤان شەمزینی

-___________

تێبینی: ئەم وتارە لە بنەڕەتەوە بەشێوەی ئیرتیجالی لە

گردبوونەوەی نا□زایی تیرۆری “فادیمە شاهینداڵ” لە سوێد لە ساڵی 2002 خوێنراوەتەوە، پاشتر نوسراوەتەوە.

وەڵامێک بۆ سدیق سەعید ڕواندزی.. گۆران سەباح

سدیق سەعید ڕواندزی لە وارگەی دەنگەکان لە (١٠/٤/٢٠٢١) بابەتێکی بڵاو کردووەتەوە لەسەر دوو وتاری من. ئەم وەڵامە لەبەر سێ هۆ دەنووسم: یەک، دەستخۆشیکردن. دوو، دروستبوونی دیالۆگ گرنگە لە نێوان نووسەران و ڕەخنەدۆزان. وەک بەختیار عەلی ناکەم کە د□ناڕاستەوخۆ قسەی ناشرین دەکات لەسەر ڕەخنەدۆز و خوێنەرانی. نا. من دێم ڕاستەوخۆ دیالۆگ دەکەم، دیالۆگێکی ئەدەبی. سێ، سدیق هەڵەی کردووە لە بابەتەکەی و بە هەڵەش لە بابەتەکانی من تێگ□یوە. ئەگەر بۆی ڕاست نەکەمەوە، هەڵەکانی بە ڕاست دەڕۆن، لە ئەنجامدا، لێیان فێر نابێت. ئاسای□ هەڵەکردن، پێویستیشە بۆ فێربوون. هەڵەکردن باشترین بەڵگەیە لەسەر هەوڵدان و فێربوون. یەکێ هەوڵ نەدات هەڵە ناکات، هەڵەش نەکات، فێر نابێت. هەموومان واین، لە پڕۆسەی هەوڵدان و فێربووندا هەڵە دەکەین.
هەڵەکان گەلێک زۆرن، هەوڵ دەدەم بە کورتی ڕاستیان بکەمەوە.
دەستپێکی وتارەکەی (پەرەگرافی یەک و دوو و سێ) پێویست نین. حوکمدان کارێکی باش نییە. درێژدادڕیش هەروا.
ئەو نازانێت قسەی ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆ چییە. نەزانین ئاساییە و نەنگی نییە. هەر نەزانینە بەرەو فێربوونمان دەبات. من خۆم بە نەزانترین کەس دادەنێم، واتە بێژمار شت هەیە نایزانم، بەردەوام لە پڕۆسەی فێربووندام. بە داخەوە چەمکی (نەزان) دیوێکی نەرێنی هەیە، من مەبەستم ئەوە نییە. کە دەڵێم من نەزانم، واتە دەزانم کە نازانم، واتە دەبێ هەر لە فێربووندا بم.
ئازاد گوتی، “تۆ دەبێ هەر ئێستە بچییە بازاڕ.” (ڕاستەوخۆ)
ئازاد پێمی گوت دەبێ هەر ئێستە بچمە بازاڕ. (ناڕاستەوخۆ).
ئەم نەزانینە بووەتە هۆی بەهەڵەتێگەیین لە هۆردوو وتارەکەی من و ڕۆمانەکەی بەختیار، ئەمەش بابەتەکەی بەلاڕێدا بردووە. هەندێک پێمیان گوت لە کاتی خوێندنەوەی بابەتەکەی سدیق بەمە و زۆر شتی

تریش پێکەنیون. پێم ناخۆش بوو، چونکە ئاساییە یەکێ لە نەزانینەوە هەڵە بکات.

سدیق نازانێت هاوڕێکی (consistency) چییە. ئاساییە. زاراوەکە واتە لە پرۆسەی نووسین و وەرگێڕاندا کاتێک ناوێک بەکار دێنی دەبێ تا کۆتایی وا بڕوات، ئەگینا خوێنەر سەری لێ دەشێوێ. کارەکتەرەکەت ناوی (عیسمەت ئەکتای) بێت، ناتوانی هەر جارە و بە کەیفی خۆت یەکێکیان بەکار ببەی. تێبینی ئەم وتارەی من بکە، دەکرێ جارێک بڵێم سدیق و جارێک سەعید؟ نابێ. نەک لە تورکیە، لە زۆر وڵاتی دنیا، خەڵک بە ناوی لەقەبەکەیەوە دێتە بانگکردن. هەر کامەت بەکار برد، با هەر ئەوە بێت تا کۆتایی.

سدیق نازانێت (سێ خاڵ، Ellipses) چییە. ئاساییە و نەنگی نییە. (سێ خاڵ) خاڵبەندییە، بۆ قوتکردن یان لادانی وشە، دەستەواژە، ڕستە یان پەرەگراف دێتە بەکاربردن لە نێو دەق. ئەمەش وای کردووە تۆمەتبارم بکات بە مۆنتاژکردن. درێژدادڕییەک شەش لاپەڕە بێت لە بەینی دوو وەزیر، ناتوانی هەر هەمووی باس بکەی، ئاماژەی بە دەکەی. بەو بیزانیبا (سێ خاڵ) چییە ئەو حوکمەی بەسەر مندا نەدەکرد. ئاساییە، هەر هەموومان لە پرۆسەی فێربوونین، بەس دەبێ ئاگەدار بین، نەزانینمان نەبێتە هۆی حوکمدان بەسەر ئەوانی تردا.

(ویستی بیر بکاتەوە) هەڵەیە، چونکە ناڵێین (ویستم بیر بکەمەوە)، لێرەدا ویستەکە بۆ کرداری بیرکرنەوەیە، ویستت بیر لە چی بکەیەوە، بۆیە هەڵەیە، دەڵێین (ویستم بیر لە پڕۆژەیەک بکەمەوە)، ئەوە ڕاستەکەیە. ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ جۆری کاری تێپەڕ و تێنەپەڕ لە ڕێزماندا. ڕەنگە یەکێک بڵێ چۆن دیالۆگ لەگەڵ ڕەخنەدۆزێک دەکەی کە ئەم شتانە نازانێت. من دەڵێم ئاساییە، بۆ نا. نابێ لووتبەرز بین (وەک بەختیار عەلی)، بە پێچەوانەوە، ئێمە دەبێ دیالۆگ لەگەڵ ئەوانە بکەین کە نازانن، ئەوە ئیشی ئێمەیە، چونکە لە ڕێگەی دیالۆگەوە هەردووکمان فێر دەبین.

سدیق ئەرک و واتەی دەمەکانی ڕێزمانی تێکەڵ کردووە. ئەمەش ئاساییە چونکە لە نەزانینەوە دێ، لە بەهەڵە تێگەیشتنەوە دێ. ڕابردووی سادە واتە کارێک لە ڕابردوودا کراوە و هیچ پێوەندی بە ئێستەوە نییە. ڕابردووی دوور، واتە کارێک لە ڕابردوو پێش کارێکی تر کراوە (کە ئەوان هاتن، من کارەکەم تەواو کردبوو)، واتە پێش ئەوەی ئەوان بێن، من کارەکەم تەواو کرد. ڕابردووی بەردەوام کارەکە لە زەمەنێکی دیاریکراودا ڕوو دەدات لە ڕابردوو (کە دوێنێ تەلەفۆنت بۆ کردم، نانم دەخوارد)، واتە کارەکە بەردەوام بوو لەو دەمەی تەلەفۆنەکە کراوە. بەو سدیق ئەمانەی بزانیبا، بابەتەکەی بەلاڕێدا نەدەبرد.

سدیق لە پرسی کات و گەڕانەوە و تەن و تەکنیکی ڕۆماننووسین بە هەڵەدا چووە. نازانم چۆن و لە کوێ بۆی دەست پێ بکەم. هەڵیدەگرم بۆ ئەو دەمەی سەردانی دەکەم. چایەک دەخۆینەوە و بە تێری باسی گەڕانەوە و تەنی بۆ دەکەم، بۆ ئەوەی لەکتر فێر بین.

سەبارەت بە بەشی دووەمی بابەتەکەی، لە سەرەتاوە تا کۆتایی بەهەڵەدا چووە. بابەتەکەی من (ڕۆمان زبڵدانی وشە نییە) سنووردارە. زۆریش تەنێ باسی ڕستەی یەکەمە، ئەویش لە چوارچێوەی چوار پێوەر.

سدیق وا تێگەییوە من نووسەرانی خۆمان ڕەت دەکەمەوە. نەخێر، من بە هیچ شێوەیەک نووسەر و ڕۆماننووسانی خۆماڵی ڕەت ناکەمەوە، بەڵام دەم ڕەخنەیان لێ دەگرم لە پێناو بەرهەمی باشتر. زنجیرەیەک وتاری ترم بەڕێوەیە لەسەر بەهەندوەرگرتنی بەرهەمی ئەدەبیی خۆماڵی.

بەکورتی، تێنەگەیین و نەزانین، ئەگەر دەرکیان پێ بکەین، نیعمەتن چونکە بەهۆیانەوە فێر دەبین، ئەگەریش دەرکیان پێ نەکەین، بەڵان.

پێشنیاز دەکەم بە سدیق لە بابەتەیلی دادە، ئەگەر هەر هیچ نەکات، خۆی لە حوکمدان بپارێزێت. بۆی پێشنیاز دەکەم هەندێ بابەتی ڕەخنەیی پڕۆفێشناڵ بخوێنێتەوە، بەتایبەتی ئەوانەی لۆیس تایسۆن، بۆ ئەوەی هەر هیچ نەبێ ئاگەداری ئەلف و بێی ڕەخنەدۆزی بێت.

هیوادارم و زۆریشم پێ خۆشە ببێتە ڕەخنەدۆزێکی زۆر باشی کوردستان.

ئەفسانە لە دەقی شیعری گەردوونیدا.. فازیل شەوڕۆ

(سیزیف)ی کەریم دەشتی و (سیزیف)ی فەیی جۆڕج بە نموونە

فازیل شەوڕۆ — دوبلن

یەکێک لە خەسڵەتە سیحراوییەکانی ئەفسانە، ڕۆچوونە بەناو قوڵایی زەمەن، لەوەتەی لە چاخی برونزییەوە، پێش (٣٠٠٠) ساڵ، ئەم ڕشتە ئەدەبییە سەری هەڵداوە، بەردەوام، لەگەڵ ڕشتە ئەدەبییەکانی دیکەدا نەک هەر هەنگاوی بە پێشەوە ناوە، بەڵکو بووەتە ڕۆح و مەتنی زۆر شاکاری ئەدەبی زیندووش. بە ئاوڕدانەوەیەک لە ئەفسانەی

گریکی کۆن، بۆ نموونە، هەزاران کتێبمان دەتە بەردەست کە خوداوەند و پاڵەوان و بوونەوەر و سەرکەشییەکان بوونەتە کەڵکی بەرهەمە ئەدەبییەکان. چەمکێک لە پرسیاری منداڵانە، لە چوارچێوەی حیکایەتی فۆلکلۆریدا، توانیویانە بە جوانترین شێوە، ڕووی حەقیقی ژیان و بوونمان بە بنەخشێنن. بەڵگەشمان ئەوەیە کە مێژووی زانستەکانی گریک و ڕۆمانە کۆنەکان شەنوکەو دەکەین ، کە دەمێکە بووەتە سەرچاو و کانگای، هەموو ڕشتەی ئەدەبی و فەلسەفییەکانی کۆن و نوێ. دەبینین ئەوان جگە لە ئەفسانە، هیچ شتێکی دیکەیان بۆ نەکردووین بە میرات.
بایەخی، ئەفسانە لەوەدایە، بە سادەترین پرسیار، پرسیارە قورسەکانی گەردوون و بوون و نەبوون دەوروژێنی و دەست بە ئەو نهێنییە ئەزەلییانە دەبات، کە مرۆڤ بە ترسەوە سەریان بەسەردادەگرێ. ڕۆح کە بەخۆی ماهییەتی بوونە، بەدەر لە هێزی ئەفسووناوی ئەفسانە، ڕۆحێکی وشک و برینگە. ئەفسانە، حیکایەتەکەی خەیاڵی نییە، بەڵکو ڕاستگۆترین گوزارشتە لە نهێنییەکانی ژیان، بە ئەوانەی تێیدەگەن.
ئەفسانەناسی، درۆ و دەلەسە نییە، زانستێکە تێکەڵاوییە لە میتافزیک و میتافۆر و خەونی حەقیقی مرۆڤ. جا چونکە حەقیقەت بە وشە گوزارشت ناکرێ، لە بەرئەوەی شتگەلێکە لەودیوی وشەکانەوە خۆی مەڵاس داوە، ناچار، هونەری ئەفسانە، حەقیقەتەکانمان بە وێنا بکات و پێمان بناسێنێ. واتا ئەفسانە ئامرازێکی کاریگەر بووە و کاریگەرە، بۆ تێگەیشتن لە حەقیقەت. گوتراوە، ئەفسانە، مێژووی پیرۆزیی بوونی مرۆڤە. لە مێژیشە، ئەرستۆ گوتویەتی :"ئەوانەی ئاشق و سەرگەرمی ئەفسانەن، ئەوانەن، کە هەڵگری خەسڵەتی حەکیمەکانن.(١) مەزنایەتی و نەمریی ئەدەبی زیندوو و ئەدەبی گەردوونی هەر لەو شاکاراندا دەبینرێن، کە ئەفسانە پێشن و نغرۆی نێو جیهانی ئەفسانەن.

دەتوانم بڵێم، تەنها لە جیهانی ئەفسانەدا، (زەمەن) ڕاوەستاوە. بەڵێ بە هەموو سەردەمێک، ئەفسانە، کتێبێکی تازە چاپکراوە و هی ئەوەیە بخوێندرێتەوە. مەحاڵە، مەزنەکان، نەمرەکان، لە شاعیر و ئەدیب و نووسەران بتوانن بگەنە مەقامی مەزنایەتی و نەمریی، بەبێ نغرۆ بوون لە جیهانی ئەفسانەوە. تووانەوە لە نێو ئەو جیهانەدا، کلیلی داهێنانیان بەسەردا دەبارێ.
هاسان نەبوو شێکسپیر و دانتی و پابلۆ نیرۆدا و عەبدولوەهاب بەیاتی ـــ وەک نموونە، بگەنە ئەو مەقامە گەردوونییە لە ئەدەبدا، بەبێ پاڵپشتی ئەفسانە. نەک هەر ئەوەندە، زۆر داهێنانی زانستیش، لە فڕین و گواستنەوە و تەیکردنی دەریا و داهێنانی ئامرازە تەکنەلۆژیا سەردەمییەکان، بەبێ خەیاڵی ئەفسانەیی، مرۆڤ بۆی نەدەکرا بیانکات بەو ئامرازانەی کە ئیمڕۆ پێیان ئاشناین.(٢)

ئینسایکلۆپیدیایی (Britannica)، بەم چەند ڕستەیە پێناسەی ئەفسانەی کردووە:" گێڕانەوەیەکی چەفەنگ ئامێزی سەرچاوە نادیارە، وەک پاژێک لە ڕابردووی دوور خۆی دەنوێنی کە بەڕواڵەت ڕووداوی ڕاستەقینە لەخۆ دەگرێ، تەواو پەیوەستە بە بیروباوەڕی ئایینی. گێڕانەوەیەک خۆی بەدوور دەگرێ لە ڕەفتاری ڕەمێزهەڵگری وەک (خوداپەرستی، نەریت) و جێگەو پێگەی ڕەمزئامێزی وەک (پەرستگاو، بت و سەنەم). ئەفسانە سەربوردەی تایبەتمەندی ئەو خوداوەند و سوپەرمانانەیە کە تەمارگەی ڕووداو و بەسەرهاتی ڕۆژگارێکی دێرینی نادیارن، تژن لە ئەزموونی ئاسایی مرۆڤەکان. زاراوەی ئەفسانەناسیش (Mythology) هەم سەرقاڵی لێکۆڵینەوەیە لە ئەفسانە و هەم لە مەتنی ئەو بیروبۆچوونە ئەفسانەیانەی لە ئایینێکی کۆنی دیاریکراودا دینە بەرچاو."(٣) هەر ئەم سەرچاوەیە نووسیویەتی:" داستان، چیرۆکێک یان کۆمەڵێ چیرۆکێکی دێرینە تایبەت بە کەسان و جێگەی دیار. بەخۆی جاران تایبەت بوو بە پیاوانی ئایینی. لە ناوەڕۆکدا زۆر لە چیرۆکی فۆلکلۆری دەچێت: بوونەوەری بەدەر لە خەیاڵ و ئەدگاری ئەفسانە و ڕاڤەکردنی دیاردە سرووشتییەکان ناوئاخنی ئەو چیرۆکانەنە کە وەک مێژوو باس لە کەسانێک و جێگەی دیار دەکەن."(٤)

عەیامێکی کۆنە ئەدیب و شاعیران، ئەفسانە و داستانیان کردووەتە سەرچاوە و مەتنی زۆر لە بابەتە ئەدەبییەکانیان، ئەوەتا لە داستانی ئیلیاد و ئۆدیسەی هۆمرۆس دا (The Iliad and the Odyssey) هەشت و نۆ سەدە پێش زایین، ئەم ڕاستییەمان بۆ دەردەکەوێ. جا چونکە زیندوویی وە خەفەکردنی زەمەن، خەسڵەتی ئەفسانەن، بەدرێژای میژوو، ئەوان خەیاڵان لە گەڵ چاخ و قۆناغ و قوتابخانە ئەدەبییەکاندا نوێ کردووەتەوە و لە بەرهەمی نوێ و تازەدا دووبارە بەرهەمهێنراونەتەوە.

لەم سەردەمەدا، ئەدیبانی هزرمەند و بلیمەت و بەهرەمەند، کووشتەی داهێنانی بەرهەمی نوێن و هەمیشە فکرو خەیاڵیان ئەوەیە چۆن کلیلی دەرگای داهێنانە دانەهێنراوەکان وەدست بێنن. ئەم پێشکەوتنە لەخەیاڵبەدەرەی تەکنەلۆژیای سەردەمیش، تەواو ڕێخۆشکەرە و یاریدەدەرە بۆ دۆزینەوە و دەستهێنانی ئەو کلیلانە. جیهان گوندێکی بچووکە و مرۆڤەکان هەمووی درواسێی یەک کوچە وکۆڵانن، شتێک نەماوە نهێنی و پەنهان بێ لە نێوانمان. بۆیە ئیمڕۆ بەرهەمی ئەدەبی گەردوونی، لە هەموو چەشە ئەدەبییەکاندا ـــ بەتایبەتی لە جیهانیی شیعردا، جوان و بەرچاو خۆی دەنوێنی.

(Timothy Brennan)، پرۆفیسەری ئەدەبیی بەراوردکاری لە زانکۆی (Minnesota)، بە وردی زاراوەی ئەدەبی گەردوونی (Cosmopolitanism) پێناسەدەکات و لە ئەدەبی جیهانی (Literature World) جیایی

دکاتو. ل لکینو و توژینوکانی زر ل نووسرو
خنکارانی کورد، زاراوی ئدبی جیهانی ب شاوی پاکتیز
دکر. وک ئاماژکردن ب برهمی شاعرک و پناسکردنی وک
دقکی جیهانی. ل کاتکدا ئدبی جیهانی "گوزارشت لو ئدب
لکا خجی دکات، ک بب چاوکردنی بوونی بهامزنکان و
ئزموون و جوانناسی و مرقدستی ل برهمکدا، ب دروی
سنووری جوگرافیی خی هناردن دکرت و باودبتو. ب واتایکی
وردتر، وک ماکیکی بازرگانی، ئو برهم دخرت
کتبخانکانی جیهان، ئمیش لگ کلنیزمی ئورووپی سریهدا
ک ل دوری سدی حقدمو ئینگلیز و ئیسپان و پورتگال و
فرنسا، دواتریش ئیتالیا و ئمانیا، پلکشیان کرد سر
واتانی ئمریکای لاتین و ئفریقیا و بشکی ئاسیا. جا ک ئم
واتان زمانی خیان کرد زمانی فرمی زر ل کلنکانی
خیان، ل سدی هژدمدا دستیان کرد ب باوکردنوی برهمی
ئدبی خیان وک برهمکی ئدبی جیهانی. هرچی ئدبی
گردوونیی، گوزارشت لو برهم ئدبیی دکات ک هگری
قامتک خستی تایبت، ب ب ئوی بپرسی خاونککی کی و
سر ب چ نتویک و ل کو نووسراو. بواتای، ئدیب و
شاعیر، هگری ناسنامی جیهانین، ئوان تمارکی ژان و خم و
نهامتی و کست و برسییتی و خشی و جوانی و خشویستیی هموو
خکی سر ئم زمینن، بب فرق و جودایی ل زمان و ئایین و
گز و نگ و نتو…تاد. ک دق ئدبییک ترجمیکی جوان
دکر، خونر، ئگر بازیلی، ژاپنی، فرنسی، فارس، یان
ققازی ب، وا هست دکات، ئو دق ک ب ئو نووسراو." (٤)
ئیم، ئدبی کوردی، تمارگی پخشان و شیعرکانی، برهمی
ئدبی گردوونی تدای، ل لبر خاوی و لاوازی و
بهندورنگرتنی وگرانیان ب سر زمانکانی غیر، تا
ادیک ولاو نراون و شاردراونتو. نبوونی لکینو و
خنی ئکادیمیانی تکم و هاوچرخ و داهنرانن، کسپکی
دیکی ل برم ناساندن و سنوورشکاندنی ئو برهم کوردی
گردوونیان.
لم لکلینودا، بابتکی ئفسانئامز، ل دوو دقشیعری
کوردی و ئینگلیزیدا، ل شنایی بازنی ئدبی گردوونیدا،
شنوکو دکین. بابت ئفسانییک (سیزیف Sisyphus) و
شاعیرکانیش ئمانن: کریم دشتی (١٩٥٥ ــ) ک ل هولر ل
دایک بوو، (٢١) کم شیعری چاپکردو و جگ ل (١٩) برهمی
ئدبی ل مان و لکینو و ورگان. و خاتوو (فی ج

Faye George ١٩٣٣ ـــ ٢٠٢٠)، کە ئەویش (٨) کۆمەڵە شیعری چاپ کردووە. چەندان خەڵاتی نێودەوڵەتی چنیوەتەوە، وەک خەڵاتی (Perugia Press) کە لە پاریس بە کۆبەرهەمی (زامەک لەسەر گەقر)، لە ساڵی (٢٠٠١) پێی بەخشرا. ئەم ژنە ژینگەدۆست و سرووشتپارێزە کە بە ڕەچەڵەک (گریک)ە لە شاری (Weymouth) لە ئەمریکا لە دایک بوو و لەوێدا گەورە بوو.(٥)

دەقی هەردوو قەسیدەکەی کەریم دەشتی و خاتوو فەی جۆڕج لە پاشکۆی ئەم لێکۆڵینەوە بخوێنەوە.

ئەفسانەی (سیزیف) چییە؟ یام (سیزیف) کێیە؟

سیزیف (یان سیزیفیەس)، لە میتیۆلۆژیای گریکیدا، بە یەکێک لەمەکربازترین و فێلبازترین کەسەکانی دادەنرێت، کە بە فرتوفێڵی خۆی توانی دووجاران (تاناتۆس)ی خوداوەندی مردن، هەڵخەڵەتێنێ. ئەم ڕەفتارانەی وایکرد (زیۆس)ی گەورەی خوداوەندەکان لێی پەست و توڕە بێ و بریار بدات بەسزادانی، بەوەی کە خۆی بەردێکی گەورە لە پێدەشتی دۆڵەکەوە بە پاڵدان بەرزبکاتەوە بە سەرەوەی چیایەک، جا هەر کاتێک بەردەکە دەگەیشتە لووتکە، لێی غلۆر دەبۆوە دۆڵەکە و دەبوویا جارێکی دیکە سەر لەنوێ دەست بکاتەوە بە بەرزکردنەوەی بەردەکە و دووبارەبوونەوەی هەمان شانۆگەری. ئەمەش بووە ڕەمزی ئەشکەنجەدان و عەزابی ئەبەدی.

سیزیف کوڕی مەلیک ئەیۆلەس بوو، دامەزرێنەری یەکەمین مەملەکەتی ئیفیرا. ئەو برای سالمۆنیۆس و باوکی گلاوکۆس بوو. پیشەی ئەو بازرگانی و دەریاوانی بوو، لە زۆر چاوچنۆک و فێڵبازبوو، هەمیشە یاساشکێن بوو، دەستی لە کوشتنی میوان و موسافیرەکانی نەدەپاراست. هۆمیرۆس، لە ئیلیادە دا بە شەیتانترین کەس پەسنیکردووە. ئەو کچە خوارزای خۆی هەڵخەڵەتاندوە و تەختوتاراجی برای خۆی داگیرکردوە و نهێنییەکانی زیۆسی خوداوەندی ئاشکراکردوە ، کە گۆیا، لاقەی لاجینای کچی خوداوەندی ڕووباری کردوە. جا لە تۆڵەی ئاشکراکردنی نهێنییەکانی، زیۆس فرمانی بە هادسی خودای جیهانی ژێرزەوی دا کە سیزیف کەت و زنجیر بکات و فڕێیداتە نێو دۆزەخ. بەڵام سیزیفی زۆرزان، خوداوەندی تانتۆسی ڕازیکرد کە کەت و زنجیرەکەی بکاتەوە، جا هەرکە ئەو پیاوەتییەی لەگەڵ کرد، سیزیف ئەوەی لە جێی خۆی دا بەهامان کەت و زنجیر بەندکرد. ئەمەش سەرپێچی کردن بوو لە مردن، بۆیە ئاریسی خوداوەند، تانتوسی ڕزگارکردو جارێکی دی سیزیفی ڕەوانەی دۆزەخ کردەوە. بەڵام ئەمجارەش خۆی لە دۆزەخ ڕزگارکرد، بەو فێڵەی کە گۆیا دەبێ بچێ بۆ ژنەکەی بۆی قوربانی سەرەمەرگی بۆ بکات، چونکە ئەو گومانی هەبوو کە ژنەکەی دوای مردنیشی هیچ ڕێزێکی

لە بگرە.

شیتەڵکاریی دوو دەقەشیعرەکە لەڕۆشنایی ئەفسانەکە و شیعری گەردوونیدا:

هەردوو دەقە شیعرەکە نەک هەر سیزیف پێشن، بەڵکو لە ناونیشان و سەرەتاو و ناوئاخن وکۆتایدا بەشێکن لە سیزیف، بە جەستە و بە ڕۆح: جەستەی هیلاکی شپرزە، ڕۆحی نغرۆبووی گۆناح و بەرائەتی. (٣) ڕۆح، لە سێ زەمەن و سێ جێگەی جیاوازدا، بەردێک هەڵدەگرن و دادەگرن، کە سەنگی هەموو ژیان و بوون و مەرگی لە هەناوی خویدا هەڵگرتووە و بەقەد کێشی ئەو چیایە قورس و سەنگینە کە دەبێ بکرێتە تاجی سەر سەری لوتکەکەی. کەریم دەشتی، شاعیرێکی کوردی زمان، بەردێکی ئەفسانەیی دەکاتە ڕەمزی عەزابی مرۆڤایەتی. فەی جەرجی، زمان ئینگلیزی، قەدەری خۆی ڕادەستی بەردێک دەکات وەک ڕەمزی چارەنووسی مرۆڤایەتی، سیزیفیش، دەیەوێ بە بەردێک گۆناحی ئەزەلی و ئەبەدی خۆی بشواتەوە و بە سێیەمین جار چاوی بە دۆزەخ نەکەوێتەوە. لەو دیوی هەر سێ پاڵەوانەکە و بەردەکە، خودایەکیش نەخشەکێش و تەراوزوو بەدەست، تەماشایان دەکات و چاوەڕوانی ئاکامیانە!

ناونیشانی دەقەکان:

ناونیشان، لە سەنگ و بایەخدا، ئیمڕۆ پێگە و دەلالەتی هەمە چەشن لەخۆدەگرێ وشاعیرە بەئاگاکان زۆر بە هەستیارییەوە وێنەی دەکێشن. جار هەیە بە حەفتە و بە مانگ، لە چاوەڕوانی ناونیشانێکی شیاو و داهێنەرانەدا، شەو سپی دەکەنەوە. ناونیشان قوفڵە و کلیلی دەقەشیعری هاوچەرخە: قوفڵە، خوێنەران هاندەدا بەدوای کلیل و نهێنییەکانیدا بگەڕێن، کلیلیشە، دەرگای ژوور و کۆشک و تەلاری سیحراوی هونەر و جوانناسی و چیژت بۆ دەکاتەوە.
(سیزیف براکەم سیزیف). کەریم دەشتی، بە ئەنقەست لە کەی بەرهەمەکانیدا خۆی لە خاڵبەندیدا لادەدا. ئەمەش وەک هێنەرێک، بە واڵاکردنی دەرگای بۆچوونەکانی خوێنەر، چونکە هەر هێمایەکی خاڵبەندی دەلالەتی خۆی هەیە، ئەو خوێنەر سەرپشک دەکات، لە هەڵبژاردنی ئەو دەلالەتانە. دەنا دەبێ ناونیشانەکە بەم شێوەیە تۆماربکرێ:(سیزیف! براکەم سیزیف!)، هەر دەڵێی دەقنووس لەدیو شیشەی دەرگای زیندانێک دانیشتووە و سیزیفی برای بەندکراوی دەدوێنێ. یان دەڵێی، نغرۆی بووی گەمەکە و هاواری فریادڕەسێک دەکات. دووبارە بوونەوەی ناوی سیزیف، لە گوێی پەیامگر زایەڵەیەک دروست دەکات، کە هەم وا هەست بکات سیزیف ڕۆحێکی پاک و جوان و پیرۆزە، هەم هاندەرێ، تا زوو بەناخی دەقەشیعرەکەدا شۆربیتەوە و

لە نهێنیی ئەم هاوارە تێبگەی. وشەی (براکەم)، ئەو ئیحایەمان پێدەدات کە شاعیر دەڵێ(سیزیفی برای خۆ مرۆڤەکان)، ئەم (برا)یەیی کە مرۆڤە و پەیامی مرۆڤایەتی پێیە و ڕۆحێک دەدوێنێ. (دەشتی ـــ برا ـــ سیزیف).

هەرچی خاتوو فەی جەڕجە، هەر بە ناوی (سیزیف)ی ئەفسانە، دەقەشیعرەکەی دەناسێنێ. ئەم فۆڕمە کۆنە، ناوی کەسێک، قارەمانێک، ناودارێک، دەکرێتە ناونیشان، وەک:(هەمڵێت، زۆربا، بریوتس، خەیام، فەرهاد، ئۆفیلیا، خاتوو زین...تاد). جا بۆ ئەوەی پێشوەخت پێناسەیەکی دەقەکەمان بۆ چڕکاتەوە، دەقنووس گوتەیەکی (ئەلبێرت کامۆ)ی لە نووسینەکیدا بە ناوی (ئەفسانەی سیزیف)، خواستەتەوە کە دەڵێ:

“داهێنان هەر لەوەدەچێ، قەدەری کەسێک لە چوارچێوەی سیمایەک بگریت.”

ئەم وەرگیراوە، ئیحایە، کە دەقنووس، خەونی داهێنانی ئەدەبی لەو دەقەشیعرەدا هەیە، داهێنانیش، وەک ئەو مرواریەیە کە نوقمی دەریایە و مەلەوانی شارەزای خۆی دەوێ. واتا نائاستەوخۆ، بە خوێنەر دەڵێ، تکایە سەرپێیانە چاوم پێدا مەخشێنە، نەختێ بە ڕازی وشە و هونەرو دەنگەکانمدا شۆربەوە. ڕەنگ بێ لە دیدی دەقنووسدا، تەنها ناوهێنانی ئەو (قارەمانە)، خۆی لە خۆیدا پەیامێک بێ، جا ئەوانەی تێیدەگەن، بە ناو شیعرەکە دەچن و ئەوانەی تێشیناگەن، دەبێ بچن پەڕەکانی فەرهەنگی ئەفسانە هەڵدەنەوە. کەواتە لێرەدا، دەقنووس، خوێنەر دەکاتە توێژەر.

بیرۆکەی دەقەکان(The Theme of the poems):

کەریم دەشتی بە زمانی شیعر، هەردوو هاوکێشەی (بوون و چارەنووسی مرۆڤ)، بە پشتبەستن بە لۆژیکی ئەزموون و هزر، بەم شێوەیە لە چوارچێوە دەگرێ:”بەدەر لە ویست و ئیرادەی خۆمان دەینە سەرسەکۆی شانۆی ژیان، پەردە دوای پەردە، هەڵدەدەینەوە و بەدوای ئاکامێکیدا وێڵ دەبین، لە هەر هەموو پەردەکان بە ژان و حەسرەت و هیلاکی و مەشەقەتی نەبڕاوە، عەزابمان دەدەن و دەمانکەن بە ئەزموون و عیبرەت بۆ ئەوانی دیکە، کە ئەوانیش لەمە باشتر نابن. ئێمە نە دەستمان لە ئەفراندنی ئەم بوونە هەیە و نە دەستنیشانکردنی چارەنووس لە توانا و دەسەڵاتی ئێمە دایە. بە کوردی و کرمانجی: بوون و چارەنووس، دوو خەیاڵی جیهانی سەڕابی هیچن!”

خاتوو فەی جەڕج، لەودیوی جیهانێکی میتافیزیکییەوە، بەخۆخستنە نێو باوەشی فەلسەفەیەکی کلاسیک، دەیەوێ خۆی لە هەڵز و جەور و زوڵم و نادادپەروەری ژیان دەرباز بکات و گۆشەیەک بۆخۆی بدۆزێتەوە، بە

ئـارامی تێـیدا سـەر بنێتەوە. ئەوەی لە توانـای دا هەیە دەیکـات، نـازانێ چەنـدە لە سـەرکەوتن و لـووتکە نـزیکە، لە ڕازیشە بەوەی ئەنجامی داوە، بگرە شانازیشی پێ دەکات. (Cody Gilmore)، پڕۆفیسۆر لە ڕشتەی فەلسـەفە لە زانکۆی کالـیفۆڕنیـا، ئەو فەلسـەفە کلاسـیکە لەوەدا چڕدەکاتەوە کە:"ژیان بە مردنی دەوەستێ و کۆتایی دێ، لە دەکرێ لە ژیانیشدا، بە بەبێ وەستانی ژیان، مرۆڤ بمرێت."(٦)
دەشتی مەراقەکانی زۆرە و وەک ڕۆنی قرچاو تێیاندا تواوەتەوە:

بونیات و هونەرەکانی دوو دەقە شیعرەکە (جیاوازی و وەکچوون):
هەردوو شاعیرەکە، دەقەکانیان، لە بازنەی شیعری ئازاددا داڕشتوە و هەردووکیشیان خۆیان بەسەرواوە سەرقاڵ نەکردووە، ڕتم و ئاواز و ئاوازە و لەرەی شاراوەی نێو پیت و بڕگەکان، موزیکی شیعریی لە گوێی پەیامگردا دەزرەنگێننەوە. هەردووکیشیان لە سنعەتی داڕشتن و شیعرسازیدا خاوەن ئەزموون و پاشخانی تۆکمە و دەوڵەمەندن.
(سیزیف براکەم سیزیف)، (٥٨) دێڕە شیعرە وەک یەکەیەکی شیعریی یەکگرتووی بەیەکەوە گرێدراو داڕشتراوە، لە لە (٣) قۆناغدا، بەبێ ئەوەی لێکترازابن، خوێنەری هەست بە پشوودانێکی کورتی شاعیر دەکات. لە (١٩) مین دێڕدا:(سیزیف براکەم سیزیف)، لە (٣١)مین دێڕدا :(سیزیف) وە لە (٤٥) مین دێڕدا:(سیزیف سیزیف هاوڕێی هەمیشەی بەردەکە). شاعیر لە تەکنیکێکی شیعریدا، وەستایانە، (سیزیف براکەم سیزیف)ی هەم کردووەتە ناونیشانی دەقەکە، هەم وەک یەکەم دێڕی دەقەکە دەخوێندرێتەوە. واتە بە سڕینەوەی ناونیشانەکە، یەکەم دێڕی دەقەکە ناقس دێتە بەرچاو.
شاعیر، لە مۆنۆلۆگێیەکی بێ وەڵامدا، ڕاستەوخۆ سیزیف دەدوێنێ و دەردە دڵی خۆی بۆدەکات. هەرچەند شیکایەتەکانی لە (خودا)یە، بەڵام دەستەوەستانی خۆشی وەک مرۆڤ نیشان دەدا.
بەڵام دەقەشیعرەکەی خاتوو فەی جۆڕج، کە (٣٩) دێڕە، بەسەر (٧) کۆپڵەدا دابەش بووە، لە نێوان (٣ بۆ ٧) دێڕیدا. لە هونەرێکی شیعریدا، کە کۆپڵەکانی بە (گیرەی هونەری (Enjambment)(٧)، بە یەکەوە گرێداوە، ئەم تەکنیکە شیعرییە، دواین دێڕی کۆپڵە بە یەکەم دێڕی کۆپڵەی دوای خۆی دەبەستێتەوە، بە کەڵک وەرگرتن لە بیرۆکە و ئاواز و هونەرەکانی دیکەی شیعریی. ئەم خاتوونەش هونەری بازدانی مۆزیکی، لە دێڕێکەوە بۆ دێڕێکی دیکە پەیڕەو کردوە (Run on the Lines).
هەردوو شـاعیرەکە (وەک خـودی سـیزیف)، بەردەکەی ئەفسانەکەیـان، کردووەتە کەرەستەی سەرەکی بیرۆکەکەیان. وەک لەم خشتەی خوارەوە دەبینین، دەشتی (٥) جاران و (فەی) (٤) جاران ڕاستەوخۆ ئاماژە بە بەردەکە دەکەن و (١٦ و ١٧) جارانیش یەک لە دوای یەک، ئاماژە بە

مەتنی ئەفسانەکە دەکەن.
دەشتی، بە دڵێکی پڕ پشکۆ و حەسرەتەوە، سکاڵای ئەو هەموو عەزابە دەکات کە (خودا) بەسەریدا باراندوون. فەی جەڵجیش، ئاخ بۆ ئەو هەموو جوانەی سرووشت هەڵدەکێشی، کە عەزابی ئەو بەردە لەبەرچاوی ناشیریین کردوون.
دەقەکان سیخناخن، بەو وێنە هونەریانەی کزەمان لە جەرگەوە دێنن و خەفەکراون لە ڕەشبینی و تاریکی و زەبوونیدا.

(خودا ئەمەی خەشناوە / ڕقی لەمان ئەبێتەوە / لە هەموو یارییەکان لەمان ئەباتەوە لە خاچی ئەبەدیمان ئەدا / ئاوی دەریامان پێ ئەگوازێتەوە/ تیشکە ڕژاوەکانی خۆیمان پێ کە ئەکاتەوە/ قەڵامان پێ دروست ئەکاو / خەونەمان پێ ئەکێشێتەوە / شیعرەکانمان ڕەشئەکاتەوە / مەحاڵەمان پێ ئەنووسێتەوە / گۆڕەمان پێ هەڵئەکەنێ و ئەمەی تیائەشارێتەوە / میخکەبی ئازاری کردووین / دیلی دەستی هەرماسی کردووین / ئاردی ناو درك و دالەمان پێ کە ئەکاتەوە / تەپی زەویمان پێ هەڵئەگرێ / ئاسمانمان پێ ئەشواتەوە / چیرۆکی ئازارمان پێ ئەگێڕێتەوە / بەردەکەمان پێ ئەباتە سەر لوتکە / ئەمەیش لە دوای تێ هەمان بەردمان پێ ئەبڕێ / بەردەکە، کەی لە لوتکەدا قەرار ئەگری...)

هەرچی فەی جەڕجي، چونکە سرووشتدۆست و ژینگەپارێزە، جوانییە سیحراوییەکانی وانی لەبەرچاوە، دەڵێت:
(سەلاقی سازگار، بەرد بە بەرد دەرشەنێ / چەشنی هزر، قوول قوولن گەمەکان / لەودیوی زەریا گەورەکانەوە تەختەک لە لمی گەرم / ئەشقی خەرەتای سوور بووم / ئەشقی تەمی شینی سەر زەوی بووم / دارستانی سەوزیی پڕش و بڵاو/ گیانداری سرک و ڕەوەک / خەڵ و ئەڵات لە ژێر دەوارەکانیاندا / شەت و شەیدای ڕووناکی و ژین و زەوی بووم...)
لە جەنگی ئەبەدیشیدا لەگەڵ ئەم بەردە، زەر داخ لەدڵانە دەڵێت:(ڕوخسارە نغرۆ لە دەریاوکە / ئەویش پەیدام جەستەیەکی ڕەقهەڵاتوو / هەمای پیاوەکن هیلاک هیلاک / بەتەنیا شانی خەم داوەتە بەر / نەفرەتیی خەم دادەتاشم / تا قاڵەم بکاتەوە و وابکات لەو مردنەمدا بژیم/ وامدەزانی زەمەن هی خەمە / ئەم ئەژەم هەرگیز بەخەیاڵیش بەبیردانەدەهات / بەردەک، ئا بەردەک، لە من کردمە هی خەم / مەشەقەتەک، بە سەرەتاو بی کۆتا...)
لە دوو هەڵەی تەریبدا، ئەو دوو شاعیرە، هەندە لەک نزیکن، هەر دەڵەی یەک زمان و هزر و روئیایان لە یەک چەمکی فەلسەفیدا هەیە:
چەمکی یەکەم: عەزاب و مەشەقەت، بەشەک نیین لە ژیان، بەڵکو خودی

ژیانن:
کەریم دەشتی:
(شانمان ئەدەینە بەر هەمان ئەو بەردە
بە هەمان عەزابی ئەبەدی
بەرەو هەمان لوتکەی ئەبەینەوە)
ف□ی ج□□ج:
(ڕۆژ دوای ڕۆژ، تەزوخ□□ی سەر ڕێگا زارت دەگرن،
تا تفی نەو دەمت لە ئەوکتدا دەبێتە تەپ□□□ قو□)
چەمکی دووەم: لە ژیاندا مردن هەیە، هەروەک مردن لە ژیاندا هەیە:
کەریم دەشتی:
(تۆیش بە ئەوەی زمانت هەبێ
گۆرانی مەرگمان بە ئ□□□ی
بە ئەوەی کە دەستت هەبێ
وەك ژەهر ئەمانپاچی)
ف□یی ج□□ج:
(تا قاچم بکاتەوە و وابکات لەو مردنەمدا بژیم)

هەردوو دەقەشیعرەکە لە لەبەر ڕۆشنایی ئەدەبی گەردوونیدا:
لەدەوروبەری سالەی (٥٣٠) پێش زایینییەوە، لە نەو هونەرمەندانی ئەسینا، نیگارکێشانی سیزیف لەسەر ڕووی گۆزە و کوپ□□□ بووە بووە نەریتەکی باوی هونەری گریکی کەن. لەوە دەمەوە تا ئەم ساتەوەختە، هونەرمەندانی جیهان، بە درێژایی مێژوو، خەریکی دووبارەکردنەوەی وێنە و نیگاری قارەمانی ئەم ئەفسانەیەن. بەدەگمەن، مۆزەخانەی ناوداری جیهانی هەیە، کە دیوارەکانی بە تابلەی ئەو ئەفسانەیە ئارایشت نەکرابێ. هەرچی قەتابخانە و □□باز و تیۆریی هونەری هەیە، بە ڕەنگ و ستایل و مەدێل و شێوازو داهێنانی جیاواز مامەڵەیان لەگەڵ بیرۆکەی ئەفسانەکە کردووە. هەموویان هەر خەریکی بەرزکردنەوەی ئەو (بەردەن).لەو سەدان تابلەی گەورە هونەرمەندانەدا، دەبین سیزیف بەردەکە پاڵدەدا، بە کەڵ□ی خۆی دادەدا، لەسەر شانی ڕاستەی داناوە، لەسەر شانی چەپەی هەڵیگرتووە، لە سەر دوو دەستەکانی ڕایگرتووە، بە گوریس بەدوای خۆیدا ڕایدەکێشێ، تەکان تەکان بەرزی دەکاتەوە… . لەم هەموو نیگارانە، هەر هونەرمەندەی مەبەست و پەیام و گوزارشتی خۆی پێیە. ئەوەتا ئەستا سیزیف لە هونەری تەنز و کاریکاتەر زەر باوە، بووەتە ڕەمزی سەرنجگرتن و داروخانی بەرنامەوە نەخشە و کاری سیاسیی سیاسەتمەداران.
هەر بە نموونە:

لەساڵی (١٥٤٨) خاتوو مارییەی هەنگاری، خوشکی ئیمپراتوری ڕۆمانی موقەدەس ـ جاڵسی پێنجەم، داوای لە هۆنەرمەندی ئیتاڵی (تیزیانۆ ڤێسیلی)، ناسراوە بە (تیتیان)، کرد، کە تابلۆی چوار لە گۆناهکارەکانی یۆنانی لە کۆشکەکەیدا لە شاری (بنج)، بۆ بکێشێ، هەر تابلۆیەی دوو مەتر چوارگۆشەبوو، جا سیزیف یەکێک لەو چوار گوناهبارانە بوو و سێ یەکەی دیکەش هەر یەک لە (تیتیۆس، تانتالۆس، ئیکسیۆن) بوون. ـــ ئەم چوارە لە ئیلیادەی هۆمۆرس ناویان هاتووە.

ئەو هونەرمەندە شارەزاییەکی باشی لەسەر ئەفسانەکان هەبوو، لە تابلۆکانیدا هێندێ هونەری نوێ داهێنا بوو، سیزیفی شەکەت و هیلاک بارەکەی لەسەر شانی خۆی داناوە، لە جیاتی ئەوەی پاڵی بداو بەرەو سەرەوەی ببات، لە پشتیڕا، ڕووبەرێکی ئاگرینی پڕ بڵێسە و دوکەڵی جەهەنەمی تەواو ناوچەکەی داگرتووە، دوو سەگی دڕ، کەلبەکانیان گڕکردۆتەوە، لە پەلاماردانن، لە نزیک قاچەکانی سیزیفیش، شینە مارێکی گەورە دێتە خوارێ.

دوو لەو تابلۆیانەیان لە نێوان دوو پەنجەری گەور□ی □□□و□کی ئەم کۆشکەدا کێشرابوون و بەرانباریشیان چەند فەرشێکی نەخشێنراوە بە دیمەنی (حەوت گۆناهە گەورەکە) ڕاخرابوون. هەر میوانێک پێی خستبایە ئەو کۆشکە، هەر لەسەرتاوە، دیمەن و وێنەی ئەو تابلۆ ترسناکانە پێشوازی لێدەکردن. خاتوو ماریا، لەو نمایشەدا، مەبەستی بوو، پەیامێک بە هەموو یاوەرو ئەو کەسانەی لە دەوری ئەون بدات، کە هەر کەسێ بیر لە خیانەت و فێل و دەسیسە بکاتەوە، ئەو ئاکامەکەی دەبێ. هەموو پاڵەوانی ئەو ئەفسانانە سەرپێچی فرمانی خوداوەندیان کردوە، سزا و عەزابی ئەبەدیان بۆ بڕاوەتەوە، (منیش سیبەری خودام لەسەر زەوی، فرمان و سزای منیش لە هی ئەوان سووکتر نا بێ!)

بڕوانە تابڵۆکەی سیزیف. (٨)

وەک چۆن لە هونەردا، لە دێرینەوە، ئەفسانەی سیزیف، بەردەوام حزووری گەرمی هەبووە، بەهەمان شێوە، لە ئەدەبیشدا، بە تایبەتی لە ڕشتەی شیعردا، لە نێو دیوان وتۆمارگەی ئەدیب و شاعیراندا ، بە شێوازی هەمە چەشن ،بۆ مەبەستی جیاواز بەرجەستە کراوە.

کەریم دەشتی و فێیی جۆڕج، بەو پەڕی شارەزایی و کارامەیی، ئەوانیش جێ پەنجەی خۆیان، لەم ئەزموونە گەردوونییەدا، بە زیندووی بەجێهێشتووە. دەکرێ، لەم سەرە قەڵەمانە، گەردوونیەتی دوو دەقە شیعرە چڕکەینەوە:

یەک: هەردوو شاعیر پاشخانییەکی باشیان لە میتۆلۆژیادا هەیە.

کەریم دەشتی، یەکێکە لەو شاعیرە هاوچەرخانەی ڕۆژهەڵاتی ناوەند، کە زۆرترین ئەفسانە و بیرۆکەی ئەفسانەیی لە دەقەشێعرەکانیدا

تەوزیف کردووە، لە زەربەی ناوئاخنەکانیشیدا، ئەفسانە، کە سامانێکی گەردوونییە، هەر بە گەردوونی لە دەقەکانەشدا پاراستوونی. (سیزیف) سە قەسیدەی جوانی بەو شاعیرە بەخشیوە. خاتوو فەیی جەڕجیش، کە وڵاتی گریک و یۆنان، بە زێدی خۆی دەزانێ، بەو پێیەی شانازییەوە، ئەفسانەی کردووەتە دیوێکی ناسنامەی شاعیرییەتی خۆی، تەنانەت خەڵاتەکەی پاریسیشی هەر لە سایەی (بەردێکی زامدار) چنییەوە.

دوو: لە تەواوی دەقەکاندا، هەردوو شاعیر، قاوغەی نەتەوایەتی و لۆکالییەتی خۆیان شکاندووە، ناسنامەی جیهانییەیان بە خۆیان داوە. بە یەک تاکە وشە ئاماژە بە زمان و خاک و نەتەوە و ئایین و ڕەنگ و ڕەگەز خۆیان ناکەن.

سێ: هەردووکیان یەک ئەفسانەیان کردووەتە کەرەستەی دەقەشیعرەکەیان، بە یەک مەبەستی زۆر دیاریکراوی هاوتەریب و گونجاو تەوزیفیان کردووە.

چوار: تەواوی دەقەکان، بە پەیام و فەلسەفە و چەمکەوە، ئاراستەی کۆی مرۆڤایەتی کراون. واتا دەقەکان بە حەشیمەتە حەوت ملیارو نیوەکەی سەر ئەم زەمینە نووسراون.

پێنج: کە خاڵێکی بایەخدارە ـــ کۆی عەزاب و ئەشکەنجە و جەور و نادادپەروەری و سەختی و دژواری ژیان، زۆر بە ئێش و ئازار و حەسرەتەوە، بەرجەستەکراوە، وەک ئەوەی بڵێن، با کەس سکی بە خۆی نەسووتێ و خۆی بە بەخترەش نەزانێ.

شەش: لەودیوی، ئەو هەموو عەزابە ئەبەدییە، ترووسکەی ڕۆناکی و ئومێد وگەشبینی هەر دەبینرێ. ئەوەتا کەریم دەشتی دەڵێ:(ئومێدی خەڵاس بوونت هەبوو / ئومیدی پاك بوونەوەت هەبوو)، فەیی جەڕجیش هاواردەکات:(سا تێگەیشتم من تا ئەو دیو سنوور، تخوبی خۆم بەزاندووە: ئەمەش بەس بوو.).

کۆتا ڕستە:

تیۆری و تەئیویل و ڕاڤەکانی ئەفسانەی سیزیف، زۆر و فرە بیرەکەنە: وەک تەپۆڵکەی خۆری ئاگرین سەیرکراوە کە ڕۆژانە لە ڕۆژهەڵاتەوە هەڵدێ و بە ئاسماندا سەفەر دەکات، تا لە ڕۆژاوادا غلەردەبێتەوە. کراوەتە شەپۆڵەی بەرز و نزمی تەوژمهێنەری دەریای بێئامانی غەدار. ڕەمزەکە بۆ ئەو سیاسەتمەدارانەی ئەشقی کورسی دەسەڵاتن و هەمیشە غلەر دەبنەوە و ناگەنە ئامانج. خەبات و زۆرانبازی و بەرەنگاربوونەوەی ژیانێکی هیچە. ڕەمزی عەزابی ئەبەدی کەسانی گوناهبارە. ئەلبەرت کامۆش وای دەبینێ کە ئەفسانەی سیزیف بەرجەستەی هیچ و پووچی و بێ مانایی ژیان دەکات، ژیانێک خالییە لە هەموو لۆژیک و ئەقڵانییەتێک، بەڵام دەبێ وێنای سیزیف هەر وەک

مرۆڤێکی بەختەوەر بکێشرێت، ئەو دەڵێ:" قەت هیچ سزایەک نییە لەوە پیستر بێ، کارێک بکەی هیچ بەرھەمێکی لێ نەچنیتەوە."(٩).
کەریم دەشتی وای دەبێنێ کە ئێستا لە گەڵ ئەودا حەوت ملیارو نیو سیزیف لەسەر ئەم زەویەدا دەژین. فێی جۆڕجیش، ئەو بیرۆکەی هەیە، کە چارەنووسمان هەرچییەک بێ، نابی کۆڵ بدەین، ئەوەی بۆمان بکرێ دەیکەین.

پاشکۆ:
یەک:
سیزیف براکەم سیزیف
(کەریم دەشتی)

خوا ئێمەی خۆشناوێ و ڕقی لێمان ئەبێتەوە
ئەوەی ناکرێ پێمان ئەکا
لە هەموو یارییەکان لێمان ئەباتەوە
لە خاچی ئەبەدیمان ئەدا
ئاوی دەریامان پێ ئەگوازێتەوە
تیشکە ڕژاوەکانی خۆیمان پێ کۆ ئەکاتەوە
قەڵامان پێ دروست ئەکاو
خۆڵمان پێ ئەکێشێتەوە
شیعرەکانمان ڕەشئەکاتەوە و
مەحاڵمان پێ ئەنووسێتەوە
ئەوە نییە هەمیشە تۆ
بەردەکە بۆ سەرەوە ئەبەیتەوە
بەڵام هەمیشە بۆ خوارەوەی گلۆر ئەکاتەوە
سارد نەبیتەوە، تیر لە کەمان ترازاوە ناگەڕێتەوە
ئێمەیش دوای تۆ
شانمان ئەدەینە بەر هەمان ئەو بەردە
بە هەمان عەزابی ئەبەدی
بەرەو هەمان لوتکەی ئەبەینەوە
بەڵام هەمدیس گلۆری بنار ئەبێتەوە
سیزیف براکەم سیزیف
خوا ئێمەی خۆشناوێ ڕقی لێمان ئەبێتەوە
گۆڕمان پێ هەڵئەکەنێ و ئێمەی تیائەشارێتەوە
میخکۆبی ئازاری کردووین
دیلی دەستی هەرماسی کردووین

ئاردی ناو درك و داڵمان پێ كۆ ئەكاتەوە
تۆپی زەویمان پێ هەڵئەگرێ
ئاسمانمان پێ ئەشواتەوە
چیرۆكی ئازارمان پێ ئەگێڕێتەوە
بەردەكەمان پێ ئەباتە سەر لوتكە و
هەمدیس گلۆر ئەبێتەوە
سیزیف
چا نەبوو تۆ مۆنادی خۆت هەبوو بۆنت ئەكرد
بەو مۆنادە چەند بەختەوەر بوویت
هاوڕێی ئەبەدیت بوو
ئەنیست بوو، جەلیست بوو
كتێب و قەڵەم و لیست بوو
هەموو ڕۆژێ وەك كۆرپەی خۆت
ئەتخستە سەر شان و ملت
بەرەو ترۆپك هەڵئەكشایت
ئومێدی خەڵاس بوونت هەبوو
ئومیدی پاك بوونەوەت هەبوو
بەڵام بەردەكە لاسار بوو
گوێی بە ئازاری باوكی نەئەداو رایئەكرئەوە ژێر بنار
لە قووڵایی بەیەك ئەگەیشتنەوە
سیزیف سیزیف هاوڕێی هەمیشەی بەردەكە
واز مەهێنە
بەڵكو تۆزێ شل بێتەوە دڵی بەردەكە نەرم بێ
ئاخر ئێمەیش لە دوای تۆ هەمان بەردمان پێ ئەبڕێ
ئەوە قەدەری مرۆڤە تەواو نا بێ
چەند بۆ سەر لوتكەكەی ببەی
دیسان گلۆر ئەبێتەوە و بۆ بنار ئەگەڕێتەوە
بەردەكە بەردەكە، كەی لە لوتكەدا قەرار ئەگری
تۆیش بێ ئەوەی زمانت هەبێ
گۆرانی مەرگمان بۆ ئەڵێی
بێ ئەوەی كە دەستت هەبێ
وەك ژەهر ئەمانپاچی
بێ ئەوەی كە دڵت هەبێ ڕقت لێمان ئەبێتەوە؟
وەك دەمی تیغ ئەمانبڕی

(١٠)*مۆناد : گەوهەری تاقانە

دوو:
سیزیف
(فێیی جۆرج)
وەرگێرانی لە ئینگلیزییەوە: ف. شـــەوڕۆ
“داهێنـــان هەر لەوەدەچێ، قەدەری کەســێک لە چوارچێـــوەی ســـیمایەک بگریت.”(ئەلبێرت کامو – ئەفسانەی سیزیف)

سۆلاقی سازگار، بەرد بە بەرد دەرشێنێ،
چەشنی هزر، قوول قوولن گۆمەکان،
لەودیوی زەریا گەورەکانەوە،
تەختێک لە لمی گەرم…
گشت ئەمانە ڕوخساری دونیایەکی گەشن،
ڕوخسارێ نغرۆ لە دڵەڕاوکێ.

ئەو ک□قر□ ژنەکەمە،
دەستەکانی من، پێیان بەخشی کەمەرێک،
ئەویش پێیدام جەستەیەکی ڕەقهەڵاتوو،
ئەم قۆچە گەچاویانەی لە ناو لەپی منن،
هێمای پیاوێکن هیلاک هیلاک.

بەتەنیا شانی خۆم داوەتە بەر،
نەفرەتیی خۆم دادەتاشم،
توند دەیگرم، دەیکەمە ئامرازی بەرزکردنەوەی گابەردێ،
تا قاڵم بکاتەوە و وابکات لەو مردنەمدا بژیم،
وامدەزانی زەمەن هی خۆمە،
ئەم ڕۆژەم هەرگیز بەخەیاڵیش بەبیردا نەدەهات.

ئەشقی خۆرەتای سوور بووم، ئەشقی تەمی شینی سەرزەوی بووم،
دارستانی سەوزیی پەرش و بڵاو،
گیانداری سرک و ڕەوەک،
خێڵ و ئێڵات لە ژێر دەوارەکانیاندا،
شێت و شەیدای ڕووناکی و ژین و زەوی بووم،
ئەم هەست و سۆزە، پێبەخشێم:
دیارییەک، گابەردێک.

بەردێک، ئا بەردێک، لێ من کردمە هی خۆم،
ئەوان وایان دەزانی. دەمهاڕێ، ئەو بەردە،
ماوەیەک، وام هەست دەکرد، بەردێکە بە هۆش و جەستە،
ئاوێتەبوون بۆ غڵۆربوونەوە، بۆ بەرزکردنەوەی ئەو سەنگە تا لووتکە

و پۆپە،
ڕۆژ دوای ڕۆژ، تۆزوخۆڵی سەر ڕێگا زارت دەگرن،
تا تفی نێو دەمت لە ئەوکتدا دەبێتە تۆپەڵە قوڕ.
مەشەقەتێک، بێ سەرەتاو بی کۆتا ـــ ئەرکێک، شێتا نە.

لەگەڵ هەر گڵدانەوەیەکی سەختدا، گا بەرد گەورەتر بوو.
بە تێشووی حەز و پەشیمانی، ز□ بەلاحتر دەبوو.
لە ئاسمانی ئەو شەوەی، تریفەی تێیدا نغرۆ ببوو
من مانگی ساردوسوڕم لە نێو دەستەکانمدا گرتبوو،
ویستیی خۆم هێنادی، گشت ئەوانەم لە ئامێز گرت ـــ
ویستیی خۆم هێنادی و گوتم، ئێستا خراپتر چیت لەدەست دێ بیکە!

سا تێگەیشتم من تا ئەو دیو سنوور، تخوبی خۆم بەزاندووە:
ئەمەش بەس بوو.
سێ: دەقکە بە ئینگلیزی:
Sisyphus” by Faye George“
“To create is likewise to give a shape to one’s fate – Albert
”Camus, The Myth of Sisyphus

Cool freshets spilling from stone to stone,
Pools deep as thought,
The immense beyond of ocean,
A warm couch of sand . . .
All that the bright world holds,
.Holds back

This stone is my wife.
My hands have given it a waist.
It has given me this calloused flesh,
This chalky horn upon my palm,
.Mark of a working man

I work alone,
Shaping my curse,
Honing it: a tool for raising stone.
Fitting it for what lets me live this death
With purpose; there was a time
.I would not have thought it could be so

I loved the red suns, the blue mists of Earth,
The long green reach of trees,
Her creatures feral and quick,
The tribes in their camps.
I wanted light and life and Earth.
That passion earned me this,
.This gift, a stone

A stone, yes, but I have made it mine.
They thought that it would crush me.
For a time I thought it had: mind and body
Wed to rock, pushing that weight to the summit
Day after day, eating the dust of the path
Till the spit of your mouth is clay in your throat.
.And never an end to it – the mindless task

With every lumbering turn, the stone grew.
Fed on desire and regret, the stone grew.
In that night’s sky with no light above
The cold moon of my grasp,
I set my will, embracing all of this –
!I set my will and said, Now do your worst

And knew I’d gone beyond myself:
(It was enough.(11

سەرچاوەکان:

http://www.mythologymatters.com/quotes-about-myth.html(1234567890)
)2(https://www.bartleby.com/essay/The-Importance-of-Greek-Mythology- P3MPQ293RYZA
)3(https://www.britannica.com/topic/myth
)4(Cosmopolitanism and World Literature, Ben Etherington and Ben Etherington, Cambridge University Press, 2018(book)
(5)https://core.ac.uk/download/pdf/48838117.pdf
(6)https://www.oxfordhandbooks.com/view/10.1093/oxfordhb/9780195388923.001.0001/oxfordhb-9780195388923-e-1
(7)

https://www.litcharts.com/literary-devices-and-terms/enjambment
(8) https://blogs.getty.edu/iris/thinking-about-sisyphus-or-the-afterlife-with-some-rock-n-roll/
(9)The Myth of Sisyphus: And Other Essays (Vintage International), Albert Camus May 1991(book)
https://www.facebook.com/karim.dashti.376 (10)
(11)https://endicottstudio.typepad.com/poetrylist/sisyphus-by-faye- george.html

---

دیمانە لەگەڵ هونەرمەند کاوە ژاژڵەیی.. ئامادە□کردنی: کامەران حاجی ئەلیاس

هونەرمەند کاوە ژاژڵەیی: ئەو بێ سانسۆریە وای کردوە ئەوەی حەز بکات و پولدار بێت ببێتە شازی هونەرمەند
هونەرمەند کاوە ژاژڵەیی: سەرسامی دەنگی هەردوو هونەرمەند بلیمەت قادر کابان و کەریم کابانم

دیمانە- کامەران حاجی ئەلیاس

زۆرن ئەو هونەرمەندانەی بەرهەمیان بەژمارە،زۆر نیە بەڵام بەرهەمەکانیان شاکار و نەمرن ،لە هەموو کات و سەردەمێك دا لە هزر و زایەڵەی وەرگر دەمێنێتەوە، هونەرمەند کاوە ئەحمەد حەسەن ناسراو بە (کاوە ژاژڵەیی) ، یەکێکە لەو هونەرمەندانە،کە خاوەنی چەندین ،ئاواز و گۆرانی کەمە بەڵام هەموو بەرهەمەکانی نەمر و بەپێزن ژاژڵەیی،لە ساڵانی حەفتایەکان، چۆتە نێو جیهانی ئاواز و گۆرانی ، ئێمە وەکو ماڵپەری کوردستان تیڤی بە چەند پرسیارێك بەسەرمان کردۆتەوە:

***سەرەتا ئەگەر بۆ خوێنەرانمان بەکورتی باس لە کاروانی هونەری خۆت**

بکەیت .

-دەستپێکی هونەریم دەگەڕێتەوە بۆ ساڵی 1977 ئەو کاتە کە هاوکاربووم لەگەڵ تیپی شانۆی لادێ کەسەر بە بەڕێوەبەرایەتیی کشتوکاڵ بوو لە گەڵ ئەم تیپە و هاوکار لەگەڵ هەردوو هونەرمەندی خوا لێخۆشبوو (حەمە جەزا علی و قادر زیرەك)بەشداری بێنە و ئاهەنگەکانمان دەکرد، دواتر لە ساڵی 1978 لەگەڵ تیپی هونەری هەولێر چەندین چالاکیم ئەنجام دا.

- **گۆرانی (پەشیمانی) یەکێك بوو لەو گۆرانیەکانی بەرێزتان کە دەنگ وزایەڵەی زۆری هەبوو ئەگەر بکرێت باس لە چیرۆکی ئەم گۆرانییە بکەیت؟**

-لە مانگی 3ی ساڵی 1978 کاتێك سەرقاڵی پڕۆڤەی بابەتە هونەریەکانی فیستیڤاڵی چالاکی قوتابخانەکان بووین، مامۆستای خوا لێخۆشبوو "سەید ئەحمەد بەرزنجی "کە سەرپەرشتی چالاکیەکانی فیستیڤاڵی دەکرد، لە کاتی پڕۆڤەکردن دا هەستی کرد دەنگی من شیاوە بۆ ئەو ئاوازەی کە دایناوبوو، بۆیە ڕۆژانە دوای تەواو بوونی پرۆڤە، هەر لە باخچەکە دا چەند جارێك ئاوازەکەی بۆ ووتمەوە، دواجار ووتی دەتوانی وەك من بیڵێیتەوە، منیش بە هەست و سۆزی خۆم ئاوازەکەم بۆ ووتەوە، زۆری پێ خۆش بوو ،ووتی ئەوە ئاوازی خۆمە و پێشکەشت بێ، ئەوە بوو لەگەڵ کۆمەڵێك گۆرانی تری ناوازەی تیپ لە هاوینی ئەم ساڵەدا تۆمارکرا، گۆرانیەکە ناوی پەشیمانیە و ئاوازی مامۆستای خوالێخۆشبووە هۆنراوەکەشی هی شاعیر کاك نازم دڵبەندە.

***کامەن ئەو هونەرمەند وکەسانە ، کەهاوکارو هاندانی بەرێزت بوون؟**

ئەڵبەت لە هەر کارێکی هونەری کەسانێك هاوکار و دڵسۆزت دەبن، وە ئەوانەی هاوکاری منیان کردووە مامۆستا (سەید ئەحمەد بەرزنجی) و مامۆستا (وریا ئەحمەد)و کاك (حەمیدی بزق) وە هەروەها سەرجەم ئەندامانی گروپی نالی و کاك (سید ئەحمەد ڕواندزی)،لەگەڵ هەردوو خۆشەویستانم کاك سەباحی سەنتوور و کاك فەرهاد محمد ساڵح ڕێز و حورمەتم هەیە بۆ هەموویان، خوای گەورە لە مامۆستا سید ئەحمەد بەرزنجی خۆش بێت.

***ئەو گۆرانیبێژانە کامەن کەکاریگەریان لەسەر تۆدا هەبووە؟**

- هەر لە مناڵیمەوە سەرسامی دەنگی هەردوو هونەرمەندی خوالێخۆشبوو بلیمەتەکانی ئاواز و گۆرانی کوردی، قادر کابان

و کەریم کابان بووم، زۆر جار حەزم کردووە یەکێك لە گۆرانیەکانیان بڵێمەوە، یادیان بە خێر و گۆڕیان پڕ نور بێ.

بۆچی بەرهەمی نوێت نیە؟*

من لە ساڵی ٢٠٠٢وە وە وازم هێناوە هەستم کرد ئیدی جێگای من نابێتەوە لەو بازاڕەی ئەمڕۆی بە ناو هونەر و تەمەنیش هۆیەکی تری وازهێنانمە هەر بۆیەش لەو ساتە وەختەوە هیچ بەرهەمێکم نیە.

- **ئاستی هونەری گۆرانی و موزیکی کوردی لە ئێستادا لە چ ئاستێك دایە؟**
- ئەگەر اغراوات و ئیمتیازات لێبگەڕێت ئێستاش شتی جوان و چاك دەکرێت.
- چۆن دەڕوانیتە گۆرانیبێژە گەنجەکان؟ -ماشاڵڵا ئەمڕۆ بێ سانسۆر ئەوەی حەز بکات و پولدار بێت دەبێتە شازی هونەرمەند لە ماوەی چەند مانگێك دەیان چاوپێکەوتن و دەیان کۆنسێرت ئەنجام دەدەن.

ڕۆڵی میدیا (تیڤییەکان) لەبڵاوکردنەوەی گۆرانی کوردی بە ئەرێنی دەبینی؟*

-خوا خێریان بنوسێ هەندێ لە کەناڵەکان جار جارە وەك یادێك گۆرانیە ڕەسەنەکان پەخش دەکەن.

ئەو پەندەی لە ژیانتا بڕوات پێی هەیە؟*

- هەر چەندێکم زانیبێ ، ئێستا زانیم کە هێشتا هیچ نازانم.
- **بەکورتی چی دەڵێیت بۆ (خۆشەویستی ، هیوا ، ژیان)**

-دەکرێ ئەم سێ ووشە جوانە ئاوێتەی یەکتر بن، ئێمە هەر هەموومان وەکو مرۆڤ ئەگەر ناخمان پڕاوپڕ نەبێ لە سۆز و خۆشە ویستی بۆ دەوروبەر و ئەوانەی لەگەڵیان دەژین بە هیواو ئاواتەوە نەژین هیچ جیاوازیەکمان نابێ لە گەڵ بونەوەرانی تر.

تێکۆشان لە پێناوی وشە.. ئەحمەد رەجەب

وانەکانی ژیان :
پاش ئەوەی رژێمی دیکتاتۆری هەموو دەرگاکانی بەرووی چالاکی ئەدیبان و نووسەرانی پێشکەوتنخواز لە کوردستان داخست و بە هەموو شێوەیەک کەوتە هەوڵدانی سرینەوەی ئەدەبی پێشکوتخوازی کوردی لەلایەک و, لەلایەکی تره‌وه پشتگیرکردن لە بیری ش□ۊ□نیستی ودواکەوتن و, دوژمنیاتیکردنی گەلی کوردو زمانی کوردی و نەمانی یەکێتی نووسەرانی کوردو، لە کۆتایی ساڵی 1980 ئەو یەکێتییە چالاکانە پەرەی بە ئەدەب و رۆشنبیرنداو قەت نەچووە ژێر رکێفی فاشیستەکان و ئەوان دیانوێست ببێتە زورنایەک لە زورناکانی پیاهەڵدان و پروپاگەندەی بەعسیان.
نووسەرو ئەدیبانی کور دبە بوغزو توورەییەوە دژی بریارەکانی بەعس بوونەوەو ئەوەش لە دوو خاڵدا دەردەکەوێت : یەکەمیان ژمارەی ئەو کوردانەی کە چوونەتە ناو ئەو یەکێتیی□ کە حزبی بەعس دروستیکردووە گوایە یەکێتییەکە بۆ هەموو عێراقییەکان لە پەنجەکانی دەست تێناپەرن و دووەمیان بانگەوازێک لەلایەن ژمارەیەک لە نووسەرو ئەدیبانی پێشمەرگە بۆ نووسەران و ئەدیبانی کورد لە 3 ی کانونی یەکەمی 1980 بڵاوکرایەوەو لە گەڵ بانگەوازەکە (دەستەی کاتی

یەکێتی ئەدیبانی کوردستان) راگەیەنرا وەک درێژەپێدان بۆهەمان
ئامانجی پیرۆزی { یەکێتی ئەدیبانی کورد} و هەروا بەشدارییەکی
ئەدیبانی کوردە لە شۆرشی نوێی گەلی کورد بە تایبەتی و گەلی عێراق
بە گشتی و لە بانگەوازەکە هاتووە :
هیچ نەماوە تەنها بەرنگاربوونەوەی توندوتۆ□ دژ بەو کردارانەی
بەعسییە فاشیستەکان نەبێت و، بە پاکی ومتمانەوە شان بە شان لە
گەڵ رۆشنبیرانی گەلەکەمان بەرگری لە باوو نەریتی پیشکەوتنخواز
بکەێن وەک چۆن ئەدەب و رۆشنبیری بە درێژای مێژوو پارێزی
لێکردووەو، بانگەوازەکە بەرووی ئەوە دەخاتەروو کە دروستبوونی
ئەم یەکێتیە بە ئامانجی پاراستنی { ئەدەب و هونەری
پ□شکەوتووخوازی نەتەوەکەمانە} و، دووربێت لە چەواشەکردن و
تایبەتمەندی رەسەنی نەتەوایەتی بپارێزێت و قووڵتر بکرێتەوە و
بەرنگاری ئەدەب و هونەری دوواکەوتوو ببێتەوە کە هەو□ دەدەن بۆ
چەواشن□کردن وپ□ره‌دان به رەگەزپەرستی و تیرۆرو تاوان و
دەیانەوێت موران□ وئەخلاق ونەریتسه‌ده‌کانی ناوه‌راست و تاریکستان لە
کوردستان و هەموو عێراق بڵاو بکەنەوە
لە دوای کردەوەکانی رژێمی دیکتاتۆری حزبی بەعس ده‌سته‌ی کاتی ب
نووسه‌رانی شاخ که‌وته‌کارکردن و لەم بەرێزانە پێکهاتبوو : ئەحمەد
دڵزار، محەمەد عەباس (حاجی مەمۆ) ، رەفیق سابسرو ه□قا□ کوێستانی
ئه‌بو به‌کر خوشناوو، زەنجیرەیەک کۆبوونەوەیان ئەنجامداو، لە
کۆبوونەوەیەکدا بریاردرا دەسته‌ی دامەزرێنەر کۆبکرێتەوەو
ورێخراوێکی ئەدەبی سەربەخۆ بۆ هەموو نووسەرانی شاخ بەبی جیاوازی
بیرو بۆچوون و حزبایەتیه‌تیان پێکبهێنرێت و ناوی { کۆمەڵەی
نووسەرانی کوردستنان } بێت و، لەو کۆبەەنەوەیەدا ئەمانە ئامادە
بوون : ئەحمەد دڵزار ، رەفیق سابیر، حوسەێن بەفرین ، محەمەد
رەنجاو ، عەباس محەمەد (حاجی مەمۆ) ، شەهاب عوسمان ، هاشم
کۆچانی ، ئەبو بەکر خۆشناو ، فەرید ئ□س□رد ، ناسر حەفید ،
ئەحمەد رەجەب، ئەرس□□لان بایزو ه□قا□ کوێستانی و، هەر لەو
کۆبووننەوەیەدا بریاری دەرکردنی گ□قارێک بە ناو { پێروو} دراو ،
ژمارە یەکی لە ئازاری 1980 بڵاوکرایەوە و لە پاڵ وتاری ژمارەکە
بانگ□وازی دەستەی کاتی بۆ نووسەران و ئەم بابەتانەی تیادابوو :
شیعری بەرەنگاری ـ ئەبو بەکر خۆشناو،ئەدەب و شۆرش ـ محەمەد
رەنجاو, چاوپێکەوتن لە گەڵ شاعیر س□ق□ت ی□ق□شینکۆ (وەرگێران) ،
دەربارەی رەخنە لە فارسییەوە ، ژانی برسییەکان ـ شاعیری شەهید
جەمیل رەنجبەر (پێشمەرگەی یەکێتی بوو لە کۆتایی ساڵی 1980 شەهید
بوو) ، چوار هۆنراوە ـ رەفیق سابیر، چوار هۆنراو□ ـــ ه□قا□
کوێستانی ، دوو هۆنراوە ـ مامە نالە، هۆنراوەیەک بۆ شەهیدی شیوعی

وهونەرمەند موعتەسەم عەبدولکەریم ـ ڕەحیم عەزیز ، دوو هۆنراوەی شاعیری ئێرانی خەسرەو گوڵسورخی ـ وەرگێڕانی بابی ئازاد ، دۆزەخ (چیرۆک) فەرید ئەسەسرد، دوو چیروک زەکریا تامر ـ وەرگێڕانی کاکە باس لە عەرەبییەوەو ، لە چیرۆکەکانی چیرۆکنووسی ئێرانی شەهیدی نەمر { سەمەد بەهرنگی ـــ بەدەستی شای ئێران و دەزگای هەواڵگیری ساواك ـ لە رباری ئاراس خنکاو شەهید کرا} ـــ وەرگێڕانی ئەحمەد ڕەجەب لە فارسییەوە.

سەرەڕای گیروگرفت و کێشەی زۆر دەستەی کاتی توانی (پرۆژەی پەیڕەوی ناوخۆی یەکێتی ئەدیبانی کوردستان) ئامادە بکات و گۆڤارەکە لە (پێڕوو بۆ نووسەری کوردستان) بگۆڕێت و ، ئەمجارەشیان بە شێوەیەکی باشترو و هەروا ناوەرۆکەکی دەوڵەمەندوبڵاوکرایەوەو، ناوی یەکێتییەکەش بوو بە { یەکێتی ئەدیبانی کوردستان}.

کۆمەڵەی کوردستان :

لە هاوینی 1984 ئەمەی نووسەرو ڕۆژنامەوانانی پێشمەرگە لە بنکەی پێشمەرگەی پارتی دیموکراتی کوردستان لە وشکەناو لە نێوان خۆرنەوەزان و ئەحمەدئاوا کە لە هەمان کاتدا بارەگای لقی سێی پارتی بوو کۆبوونەوەیەکمان کردو، لەو کۆبوونەوەیە دا ئەم برایانە ئامادە بوون : سەید فەتحوڵلا کاکەیی کارگێری لقی سێ ، ئازاد قەرەداغی ـ ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی پارتی و بەرپرسی لقی سی، مامۆستای پەروەردەو نووسەرو هونەرمەند فەهمی کاکەیی ، پێشمەرگەی شاعیر رزگار کاکەیی (وەڵ) ولە حزبی شیوعی عێراق ئەحمەد ڕەجەب و, ، لەوەدا بریاری دروستکردنی کۆمەڵەی نووسەرو ڕۆژنامەنووس و هونەرمەندانی پێشمەرگەی دیموکراتی عێراقمان داو، ئەم کەسانە بوونە دەستەی سەرەکایەتی : عەبدوڵلا قەرەداغی (فازل) سەرۆک ، مامۆستا فەهمی کاکەیی و ئەحمەد ڕەجەب و، گڤاریکمان بەناوی هەڵمەت دەرکرد و پێناسەکەی : هەڵمەت گۆڤارێکی وەرزییە ـ لقی کەرکوك و سلێمانی { کمەڵەی نووسەرو رژنامەنووس و هونەرمەندانی پێشمەرگەی دیموکراتی عێراق بە کوردی و عەرەبی دەری دەکات} وئەم کەسانە بوونە دەستەی نووسەران: عەبدوڵلا قەرەداغی (فازل) ، مامۆستا فەهمی کاکەیی و ئەحمەد ڕەجەب.

14/4/2021

تێبینی :

کتیبی : ئەو ڕۆژانەی نیشتمان هی هەمووان بوو ـت هەڤاڵ کوێستانی.

ئەرشیفی ڕێزدار مامستای پەروەردەو نووسەرو هونەرمەند فەهمی کاکەیی.

نیشتمانم.. شیرین_کافی

ئەی نیشتمان کام ئازارەت بە خوێن و دڵ بنووسمەوە
لە کام پارچەی جەرگمەوە دەستپێبکەم
لە ڕۆژهەڵات، ڕۆژئاوا هەر ئازارە و دێتەوە سوێ
کەزیەکانی کام کیژۆڵەت بهۆنمەوە
هەڵەبجە، شەنگال، کوبانی یاخود ئەنفال
ئەی نیشتمانە بێنازەکەم
کام ئازارەت بنووسمەوە
ئازاری جەرگسوتانی دایکان قژڕنینی خوشکە ڕەشپۆشەکان
پشتچەمانی باوکان
پاکیزەیی فرۆشراوی کیژەکان
چاوەڕوانی دایکە ڕەشپۆشەکان لە بەرهەیوان و سەرکۆڵان
کام ئازارەت بنووسمەوە ئەی نیشتمان
ئازاری ئەو زارۆکەی لە پشتی زیلا چاوی بە ژیان هەڵهێنا
ئەو دایکەی لە ژێر داوێنی کراسە ڕەشەدڕاوەکەی دا
لاوەتازە پێگەیشتوەکەی لە ترسی ئەنفال چییەکان حەشاردا
ناڵە و گریانی ئەو تازەبووکەی کەهێشتا لە خەوی قووڵ دابوو
بە دەنگی هاواری سورەتی ئەنفال لە خەو ڕابوو
کام ئازارەت بنووسمەوە
ئەی نیشتمانە ماندوەکەم
ئازاری ئەو زارۆکەی لە ئاگربارانی گەرمای نوگرەسەلماندا
بۆ قومێك ئاو زەرد هەڵگەڕا
ئەو ساوایەی بۆ قومێ شیر ناڵەی دەگەیشتە دیوانی خوا
ئەو خودایەی بێ دەنگ بێ دەنگ
لە سوێی ئەم ئازارە ڕاما
کام ئازارەت بنووسمەوە ئەی نیشتمانە فرۆشراوەکەم
ئازاری ئەو دایکەی زارۆکەکەی بە مردوویی
بۆ ماوەی سێ ڕۆژ لە ئامێزی نەکردەوە
لەگرتوخانەی نوگرەسەلماندا
ئەی نیشتمان کام ئازارەت بنووسمەوە

ئازاری ئەو ژنەی بۆ ماوەی شەو و ڕۆژێک
بە ئازاری لە دایکبوونی کۆرپەکەیەوە ناڵاندی
لە ژوورێکی تەڕ و تاریك و شێداردا
دوای ئەوەی کە گیانی سپارد جەندرمەکان
کردیانە خۆراکی س□گ□□ش□کانی
دەورووبەری گرتووخانەی نوگرەسەلمان
ئازاری ئەو باوکە پیرەی
بە پێڵاوە لاستیکەکانی
ئاوی گەرمی ئەو تەنکەرەی دەخواردەوە
ئەو دایکانەی ژەمەخۆراکەکانیان نەدەخوارد
تا منداڵەکانیان بژین
ئەو لاوانەی ڕیزکرابوون بۆ مەرگ
ئەو ژن ومنداڵانەی چاوەڕوان بوون
نوکی شۆفڵ گۆڕی بەکۆمەڵیان بۆ هەڵکەنێ
ئەی نیشتمان کام ئازارەت بنووسمەوە
ئازاری دوای نەمانی ئەو جەلادانە
یان ئەو ئازارەی کە نشتمان پڕ کراوە لە خیانەت
دایکی شەهیدان لەسەر شەقام
بۆ لەتێکنان هەڵدەلەرزن
بۆ ئەو ژنە شەهیدانەی بۆ قوتی مناڵەکانیان
سوکایەتیان پێدەکرێ
ئەی نشتمان تەنها دەڵێم خەجاڵەت بن
گەنج و پیرو جوان و لاومان بوونە خۆراکی
نەهەنگەکانی دەریای ئیجە
ئەی نشتمان
هەناسەی سارد هەڵدەکێشم لەگەڵ دایکی شەهیداندا.

٢١/٤/٢٠٢١
شیرین_کافی

چرۆ.. سەردار جاف

بەر لە ئاو ڕژانی ڕۆحم
کاڵباکن قەڵاو سەنگەری ئەوینم بوو
ژوانێکە
لە دوا تەمەنی ئۆخژنی
لە نیگا پێی دەگاتەوە
بەر لە جاویدانی ئیشق
شەکەت و ماندووی هەورازم
بە تاسەی هەناسەیەکی ئۆخەیەوە
حەسرەتکێشی سەفەری دووری ونبوونیش
بە تۆزی ڕێم ناگاتەوە

بەر لە ڕازانەوەی ئاوەز
بیرم لە،خونچە گوڵێکا بە ئۆقرەیە
تا بپشکوێ چرۆی نوێی ساباتی ژینم
شاڵاوی مەرگ یەخەی بەردام
حەرفەکانی فریودانیان نامگرنەوە
درۆکانیان دەمدزن و
لە کفتیدا ئۆغر دەکەن،
دەخزێنە نێو تەونی جاڵجاڵۆکەی تینم
بەر لە گەڕانەوەی گڕی ئاگری زێدم
شەقاوەکان بە شەقامی ئۆسلۆ و بەرلین ڕایی بوونە
لە مەجمەری پیرە قەڵا ژوان بەستە
ئەمێستاکە...
پێڵوەکانم بە سەوزایی شارا هەڵدێ
بە چرۆ ڕوون دەبێتەوە
ئاوێتەن لە گەڵ ئاوازی
میلۆدیی دیلانی و بەستە
بەر لە غلۆر بوونەوەی دڵ .
لە ڕاستە ڕێی نۆردڵ سلیت
برسی بوونی حەرفەکانم
لە کانی ئاشقانی شیعر
وشەڕەنگی ناو هەنبانە بۆرینەیە
گێنگڵ دەخوا
شۆخ تەمەنێ لە دەرگای دام

ئاوڕێژگری کەفوکوڵمە
ڕاکێشەنی قوڵفبەندیم د□ ترازێنێ
ئەویش نغرۆ و سەوداسەرە
بەرەو خۆیم پەلکێش دەکا
لوولم دەدا ، زرێباری بە ڕەشەبا

2020 . 07 . 20
Bad Camberg. Germany